

100. 1901
~~489~~ 571

100

Yerchario' Cnapig

Hochof

- 5. Ha valaki a határozott időn túl tartja magánál a kivett könyvet minden anélkül, költött egy napra egy kötetért egy krajcárt ö. é. fizet büntetésül, a könyvek kötésére fordítandólag.
- 6. Ha valaki a kivett könyvet elveszti vagy használhatatlanná teszi szaggatás és piszkolás által köteles annak árát megfizetni; hogy ha kisebb szaggatást vagy piszkolást ejt rajta, a választmány határozandja menyi kárpottalással tartozik.
- 8. Az egyes könyveinek szabály használata, és kellő kimélete az let tagjai hazafias érzelmének paizsa alá helyeztetik, mely re engedi, hogy a közmiveltségnek műkincsei kellő kimélettel, és sz szerüleg fognak használtatni, és tetni, a nélkül hogy büntetések alkalmazása szükséges lenne.

Univ. "Petru-Maior" Tg. Mureș

123478 2613

911 / 51820

SZÜLETÉS ÉS VAGYON.

8 - OCT 2019

IRTA

MÜHLBACH LOUISA.

FORDITÓTTA

Z. SZABÓ ANTAL.

Stocholm

[Signature]

6/n 871

14.951

**BIBLIOTECA INSC. PED
PEDAGOGICAL INTÉZET KÖNYVTÁRA
Tg - Mureș - Maresvásárhely**

DEBRECZEN ÉS NYIREGYHÁZA.

Kiadja CSÁTHY KÁROLY.

1870.

I.

A hercegefi és a zsidófu.

„Most nemde készen vagyunk s visszatérünk a palotába, hogy ebédünket elköltjük?”

„Még nem, hercegem, még nem tekintettük meg a fölséges birodalmi városnak Frankfurtnak minden nevezetességeit, s miután az ebéd végeztével tüstént el kell utaznunk, szükséges, hogy előbb mindent elvégezzünk.”

„De hát mi megtekinteni való is lehet még?” kérdezé a herceg sohajtva. „Biztosíthatom önt, udvarmester ur, hogy felét elfeledem annak a mit láttam, mert az nagyon sok, s mamám haragudni fog, ha mindazt meg nem tartom eszemben, miket ön megmutatott.”

„Szorgalmasan gyakorolni kell emlékező tehetségét, hercegem,” mondá a főudvarmester Emtich báró komoly hangon. „A jó emlékező tehetség igen fontos tulajdonság,

főleg a fejedelmeknél, s miután a sors önt már egyszer arra határozta, hogy uralkodó fejedelem legyen, mindenek előtt emlékező tehetségét kell gyakorolni. Egy fejedelemnek semmit nem szabad elfeledni, úgy a legnagyobbat mint a legkisebbet emlékében jól meg kell tartani.“

„Csakugyan, udvarmester ur?“ kérdé a fiucska, s kék szeméit éles, gúnyos tekintettel mereszté nevelőjének nemes, nyugodt arczára. „Hát a fejedelemnek semmit nem szabad elfeledni? Pedig épen legközelebb monddta, hogy a fejedelemnek nem szabad visszaemlékezni a sérelmekre, melyekkel őt alattvalói megbántották, hogy nagylelkű legyen, és soha ne boszulja meg magát, és hogy az ellene elkövetett jogtalanságokat mindig el kell felejtenie?“

„Nem azt mondtam én, hogy el kell felejteni, hanem azt, hogy meg kell bocsátani, herczegem,“ felelé a báró nevetve. „De látom, hogy önnek valóban jó emlékező tehetsége van, s így nem is kédkedem azon, hogy mindent meg fog tartani, a mit itt Frankfurtban megszemléltünk, s hogy első kirándulása a világba hasznára fog válni.“

„De mondja meg csak nekem, báró ur, hova is vezet most engem tulajdonképen, miféle szűk, piszkos utcák ezek, melyeken itt áthatolunk? Aztán nézze ön, amott az utca közepén meg egy nagy vaskapu van alkalmazva. S mily borzasztóan néz ki ott a kapun túl. Hol vagyunk itt báró, és ugyan mi különös megtekintésre méltó van ezen gyalázatos szűk utcákban?“

„Herczegem, itt csakugyan valami különös látni való van, és az: az emberi nyomor!“ mondá a báró ünnepélyesen, és a mint a vasrácsozat mellett megállott, mely két nyitott kapuszárnynyal csüngött a szürke, piszkos kapufeleken, megfogta a herczeg kezét s komoly, szeretetteljes tekintettel nézett a gyermeknek csodálkozást és kíváncsiságot visszatükröző arczába.

„Herczeg!“ mondá a báró, „ezen napon két nagy oktatásban részesül ön. Az elsőt az imént a császári teremben nyerte. Ön állott azon erkélyen, honnan a császár a legmagasabb földi fenséget sugározta ki, honnan ő magát — ki csak istentől és lelkiismeretétől fogad el törvényeket — császári pompájában bemutatja a népnek, s attól hangos örömi-

valgással üdvözöltetik. Ez erkélyen állva, s ön előtt a német császár fenségét, nagyságát és pompáját lefestve, mondám önnek, hogy vegye fontolóra, miszerint a császár is ember, tévedő, gyarló, gyenge ember, daczára biborának és földi nagyságának. Most, a midőn itt a sötét kapuk előtt állunk, melyek a fekete, rút házaktól képzett piszkos utcának bemenetét képezik; most, a midőn a fénynek és pompának ellentétét látjuk: most azt mondom önnek, emlékezzék meg arról mindig, hogy a koldus is ember, s hogy isten előtt a legszegényebb és legszerencsétlenebb ugyanannyi és annyit ér, mint a leggazdagabb ur és a legbüszkébb császár. Most a Ghetto Frankfurtnak régi alázatos utcáját fogjuk megtekinteni.“

„A zsidó-utcát!“ kiáltá a gyermekherceg, s rémülten lépett vissza. „De én nem akarom azt látni, udvarmester ur, s nincs is azon semmi látni való, hogy a vén, undok uzsorás zsidók miként laknak piszkos házaikban. Én ki nem állhatom a zsidókat, mert tudom, hogy mind rossz, nyomorult ember, kiknek már csak érintése is megbecstelenit, és a kiknek ez okból nem szabad a keresz-

tényekkel egy utczában vagy házban meg lakni. Minden zsidó egy koldus, zsugori, uzsorás, csaló!“

„Vilmos herceg,“ mondá a báró szigoruan, „gondolja meg, hogy az emberiség megmentője, Krisztus is zsidó volt. Jöjjön herceg, tekintse meg a zsidó-várost, s ennek látása tanítsa meg önt a könyörületességre és szelidségre; lássa meg ön, hogy az emberek előítéletei miképen adnak martalékot egy egész néptörzset a szerencsétlenségnek, a megaláztatásnak és „szégyennek!“

Megfogta a fiatal herceg kezét, s átlépte vele a magas vas küszöböt, mely az utcán keresztül az egyik kapuoszloptól a másikig nyult.

E perczben az egyik kapuoszlop mellől egy fiucska ugrott elő, rongyos, piszkos ruhában, sűrű fürtű haját fekete sapka fődte, s épen a két utas elébe állva, apró fekete szemeivel sötéten és daczosan tekintett azokra.

„Nem szükséges, hogy a kis moszjé herceggel ide jöjjön a zsidóvárosba!“ mondá a frankfurti zsidóknak közönséges, alig érthető tájszólása szerint. „A kis tökmagherceg ele-

get látott már, ha a római császár pompáját meglepette; ott szive eléggé felfuvalkodhatott, s kérhette is istenét, hogy valaha még ő is császár lehessen, hiszen már a nélkül is királyfiu. De a zsidóváros pompáját nem szükséges meglátnia, mert a szerencsétlenség fenségét a moszjé herceg nem fogja megérteni, s abból nem is tanulhat semmit ostoba dölyfös hercegi szívével. Itt, saját residenziánk kapuinál koldusoknak és csalóknak nevez bennünket, pedig azért hozta ide tanítója, hogy tőlünk tanuljon. Halljátok, halljátok ti mind, Baruch, Schmuel, Éva; halljátok Ádám, Rachel, Jakab, Ábrahám, Lábán; halljátok: ezen apró herceg itt csalóknak és koldusoknak nevezett bennünket!

És a mint ezt éles, rikácsoló hangon kiáltá, megnyiltak az alacsony piszkos ajtók, s rongyos, fekete szemű és fekete haju gyermekek egész csoportja rohant ki azokból.

„Mit mondott? Hogy szidott bennünket? Mondd csak el Mayer Anselm!” kérdék rikácsolva, s tündöklő szemeiket a szőke, kékszemű gyermekre meresztve, ki zavartan és félénken simult nevelője magas termetéhez.

„Azt mondá, hogy mi zsidók...” — kiáltá a fiu „hogy mi zsidók . . .”

De e perczen a herceg udvarmesterének keze gyors mozdulattal nehezedett a fiu vállaira, s a fiu ez által meglepetve s elbámulva elnémult.

„Mit?” kiáltá fel, „ön nem undorodik megérteni a piszkos zsidófiut? Ön előkelő fehér kezét vállamra teszi, s nem fél, hogy megfertőzteti bőrét?”

„Csendesülj, fiam,” mondá az udvarmester csitítva. „Hagyd abba a lármát és kiabálást, mert különben vissza kellene térnünk, s az károtokra lenne, mert akkor nem ajándékoznók meg szegényeiteket és betegeiteket.”

„Báró ur, hallgatni fogok,” mormogá a fiu, kinek ingerült arcza most tüstént aláza-tos kifejezést öltött.

„Te kihallgattál bennünket?” kérdé a báró.

A fiu éles, daczos pillantást vetett a báró arczára.

„Kihallgattam? Ó, én nem hallgatóztam, hanem a mint önök ideérkeztek, épen az oszlop mögött állék, s ott, a nélkül hogy

akartam volna, hallanom kellett önnek okos szavait, valamint a kis herczeg ostoba beszédét. De mondja csak ön, báró ur, miféle herczeg ez az urfi? Miféle családfán termett, s melyik csillag hullott le az égről, hogy a mellére üljön, s herczegi fenségét kikukorikolja?”

„Megigérted, hogy hallgatni fogsz,“ mondá a báró komolyan. „Hallgass tehát, s mi haladunk tovább.“

Ezt mondván, erszényéből egy pénzdarabot vett ki s a fiu markába nyomta. Mayer Anselm megrázkódott, s a harag pírja borította el homlokát.

„Én nem vagyok koldus, uram,“ kiáltá. „én nem kértem alamizsnát, s a magam részére nem is kellene!“

Ezt mondva, messze elhajtá magától a pénzdarabot, mely az utca szemetébe gurulva, abban mint ezüst csillag csillámlott. A gyermekek, kik egymáshoz szorulva bámulták az idegeneket, most hangos lármával rohantak a pénzdarab után, s nem lehetett egyebet látni a karok és fejek összekuszálódott gombolyagánál, s e mellett sivitás, fenyegetés és szitkozódás tölték be a levegőt.

Mindenik gyermek szerette volna birni a pénzdarabot. A nagy tusakodásból a leánykák nagy nehezen kiszabadulva, a fiuk valódi verekedést kezdettek.

Ennek látása a kis herczegre nézve oly érdekes és mulattató volt, hogy a felett aggodalmasságát elfeledve, kilépett nevelője háta mögül, s a mint szeméit a dulakodó tömegre mereszté, fénylettek azok, s ajkai mosolyogtak.

Ezt látva a kis Mayer Anselm, összeránczolta homlokát, s látszott, hogy a herczegnek mosolya fáj neki.

„Báró ur!“ mondá hirtelen, „nemde méltóságod a zsidóvárost meg akarja a herczegnek mutatni. Ha önnek ugy tetszik, vezetni fogom önöket, s megmutatom önöknek városunk minden fenségét és pompáját, mert a mi fenségünk szerencsétlenség, pompánk a piszok és a szegénység! Akarja ön, hogy vezetőjök legyek, kegyelmes báró ur?“

„Igen, vezess bennünket, légy cicero-nénk,“ mondá a báró kezét nyujtván a herczegnek, hogy azt vezesse, aztán megindultak a kis zsidó fiu után, ki most a legkomo-

lyabb arczczal s méltóságának teljes érzetével lépdelt előttük.

S az előkelő látogatókat piszkosabbnál piszkosabb utczákon vezette keresztül a zsidófiu. Néhol megállott egy ház előtt, s éles hangon beszélt el, hogy hány ember van mint a hering e kis piszkos barlangba beszorítva; hogy mennyi nyomor és szenvedés lakik e nap és világosság nélküli házakban, melyeknek apró alacsony ablakai füstös papírral vannak beragasztva s melyeknek nyitott ajtajából undok füst és gőz tódult az utczára. Aztán elbeszélte, hogy mily roppant adót fizetnek a zsidók Frankfurt városának, szegénységük és megaláztatásuk daczára; hogy minden apának meg kell külön-külön vásárolni a várostól gyermekének életét, s családja minden fejéért magas adót kell fizetnie. De a mint a régi, agg imaház előtt megállottak, melynek falai ép oly komorak, megnyűttek voltak, mint egész környezete, akkor növekedett fénynyel kezdtek tündökölni a zsidófiunak szemei, s a vallásos, lelkesedés kifejezése sugározta át okos, értelmes arczát. Letérdelt a régi elavult épület küszöbén, s áhítatos imában emelkedett fel az égnek urá-

hoz; aztán hirtelen felugrott, s örömteljes hangon beszélt azon díszről és pompáról, mi e korhadozott falakon belől van, a nehéz arany-gyertyatartókról, melyek az oltáron állanak, a tömör arany-ajtókról, melyek a szentek szentét elzárják, azon oszlopról, mely Salamon valódi templomából Jeruzsálemből származik, mely pompásabb és díszesebb volt, mint a mai császárok és fejedelmek minden palotái. Elmondá, hogy akkor a Juda népe volt a leggazdagabb és hatalmasabb a földön, mely népet az isten mindenek felett szeretett. Aztán panaszos, majdnem siró hangon, mintha bús éneket akart volna elzengeni, leírta isten népének jelenlegi megaláztatását; elbeszélé, hogy az most számkivetve van a nagy világban, s mint megvetett rabszolgánép tébolyog a kegyetlen, köszivü emberek között, kik szégyennel és gyalázzal borítják azt, s szidalmak- és rágalmakkal üldözik.

A kis herczeg elpirult, a mint Mayer Anselm szűrő tekintetét feléje fordítva, így panaszkodott, a báró pedig bámulva és mélyen meghatva tekintett a különös fiura.

„Hiszen te valóban rendkívüli tudós kis

ember vagy!“ mondá. „De honnann tudod te mindezeket fiam?“

„Atyám tanított rá,“ mondá a fiu. „Atyám igen tudós volt, bár csak csereberével kereskedett, a talmudot és a törvénykönyveket könyv nélkül tudta, s a hosszú téli estéken, a midőn a sötétben ültünk és éheztünk, igen sok pompás dolgot beszélt el nekem, úgy hogy nekem úgy tetszett, mintha egészen megvilágosodott volna kamrácskánk, s éhségem is elfeledém!“

„De hát már nem vagy atyádnál? Vagy talán meghalt?“

„Igen, báró ur, meghalt,“ mondá a fiu. „s fekete szemeit könyek lepték el. „Meghalt és szegény anyám nemsokára követni fogja őt, mert a nyomor és betegség őt is ágyához szegezték. Az orvos azt mondta, hogy talán még meggyógyulhatna, ha eltávozhatnék a zsákutczából, s olyan vidékre menne, a melynek enyhébb levelője van, például az olasz tengerpartokra. De mi szegény, igen szegény emberek vagyunk, s nem tehetünk egyebet, mint meghalni a nyomorban. Aztán meg ha gazdagok volnánk is, anyám, ki a halált érzi mellében, már nem volna képes elhagyni a

sötét utczáat és nyomorult viskóját, ott akar ő meghalni, hol atyám meghalt.“

„De hát mihez fogsz kezdeni, ha szegény anyád meghalt?“ kérdé a báró szána-kozó hangon. „Mi lesz belőled te szegény fiu?“

„Mi lesz belőlem?“ kérdé a fiu nevetve.

„Akarja ön tudni báró ur? megmondom önnek. Gazdag kereskedő leszek!“

„Gazdag kereskedő? De hol fogod venni a gazdagságot? hol vannak elrejtve jövedőd kincsei?“

„Itt vannak elrejtve, báró ur!“ kiáltá a fiu nevetve „itt fejemben és itt tiz körmöm-ben. Hát nem tudja ön, báró ur, hogy a zsidó varázsszal bir ujjaiában, s ha kezét komoly akarattal kinyújtja, az aranyak minden szekrényben tánczolni kezdenek, s markába ugranak?“

„Te ugyan csodálatos emberke vagy,“ viszonzá a báró nevetve. „Hány éves vagy?“

„Épen 10 éves, kegyelmes uram, 1743-ban születtem.“

„Hisz az az én születési évem!“ kiáltá a herczeg élénken.“

„Bocsánat, hogy bátorkodtam herczeg-

ségeddel ugyanazon évben születni,“ mondá erre a kis Mayer Anselm, gúnyos megalázódással. „Én különben szeretném, ha ezerhét-százsznegyvenhárom évvel előbb születtem volna, mert akkor én is herczeg lettem volna, miután a Levi törzséből származom. Még egyszer bocsánatot kérek herczeg! De most ismét itt vagyunk a kapunál, s uraságtok mindent láttak, a mit itt látni érdemes, s bizonyosan sietnek, hogy a piszkos zsidóvárost elhagyhassák. Épen üti a hat órát. Ilyenkor zárják be a zsidóváros kapuit. Siessenek tehát uraim, siessenek.“

Ekkor a báró a kis herczeghez fordult, s miután azzal néhány perczig lassan beszélgetett, mondá: „Derék fiu vagy Mayer Anselm, és most halld, mit neked ő magas naganevében mondok: „Ügyességed és okosságod tetszenek a herczegnek, s ő igen örömet fog téged valami kegyelemre méltatni.“

„Igen,“ mondá előkelő arcczal a kis herczeg, „szívesen teszek érted valamit. Ha e csúf zsidó-utczát elhagyod, s becsületes ember akarsz lenni, s magadat megkereszteltetted, ugy kérni fogom atyámat, hogy vegyen pártfogása alá, s taníttasson valami mester-

ségre, hogy mint suszter vagy pék becsületes módon megkereshesd kenyeredet!“

„Köszönöm, de születésemre nézve sokkal előkelőbb vagyok, mintsem magamat valami olyas mesterségre adhatnám, a mint azt a herczegek és herczegnők sem teszik, ha hasznot is látnak belőle; de meg annyira szeretem a vén piszkos utczát, hogy azt soha el nem tudnám hagyni. Itt, a zsidó utczában akarok élni és akarok meghalni, itt e piszkos városrészben akarok gazdag milliomos lenni!“

„Te akarsz gazdag milliomos lenni?“ mondá a herczegfi kacagva. „Fenséges mamám azt mondta, hogy egy millió igen sok pénz. Hogy fogsz te szegény ficzkó hozzá kezdeni, hogy egy milliód legyen?“

„Hogy fogok hozzá kezdeni?“ mondá Mayer Anselm daczosan, „keresni fogok!“

„De mi módon?“

„Kereskedés és üzlet által, herczegfi. Most gombostüvel és galanddal kereskedem; a gombostüket az utczán szedem fel, hol azt a nők elhullatják, a galandot a gazdag kereskedők raktárából hozom, hol azt a csomagokról leoldva elhányják. Igen, most gom-

bostüvel és galanggal kereskedem, de majd annak idejében arannyal, ezüsttel, uradal-makkal, országokkal és koronákkal fogok ke-reskedni. Ha ön hercegfő netalán akkor túl akar adni apró koronáján, szolgálatára állok, s rajta leszek, hogy azt minél előnyösebb feltételek mellett adhassam el valakinek. De most, uraim, kérem béremet. Épen egy óra hosszát vezettem önöket.“

„Nesze, itt van három forint,“ mondá a báró s a fiu markába hullatta a pénzt.

„Három forint? no ez is pótolja valami vel milliómat,“ mondá Anselm, „fogadják köszönetemet.“

„Tehát most nem érzed sértve magad, hogy megajándékoztunk?“ kérdezé a her-cegfő dölyfös hangon.

„Engem nem ajándékoztak önök meg;“ felelé a zsidófiu, „én a pénzt becsülettel meg-érdemeltem. De ime itt jön az előljáróság megbizottja, hogy a kaput bezárja. Most siessenek uraim. Ha még egyszer eljönnek Frankfurtba, s meg akarják tekinteni a zsidó-utczát, csak jelentsék magokat nálam, igen szivesen fogom önöket vezetni.“

„És te, ha igen nagy szükségben segélyt

„ohajtasz, jöjj el Hanauba“, mondá a hercegfő, „jelentsd magadat a kapusnál, s kérj tőlem kihallgatást. Én Hesseni Vilmos hercegfő va-gyok, s anyámmal Hanauban székelek.“

„Én pedig Rotschild Mayer Anselm va-gyok, s anyámmal a frankfurti zsidóutczában székelek,“ mondá a kis Mayer, s a hercegfő büszke üdvözlését, hasonló előkelő főhajtas-sal viszonzta.

Megállott s aztán utána tekintett a her-cegfőnek, ki most udvarmestere karján ma-gasra emelt fővel lépdelt az utca sarkáig, hol rájuk a koesi várakozott.

Aztán a mint a két vendég eltűnt tekin-tete előtt, megfordult Mayer sarkán, s fittyet hánnyva ujjával, mintegy magában mondo-gatá: „No ez ugyan ostoba egy ficzkó. Ha ez helyemben volna, soha sem lenne belőle milliomos; ez mindig batus zsidó maradna. De most el, el. Mint fog örülni anyám, ha neki a pénzt haza viszem.“

S a fiu ekkor az elhaladók üdvözlését alig viszonzva, szárnyas léptekkel haladt végig a hosszú zsidó-utczán, s egy régi ros-kadozott piszkos ház előtt állott meg, mely-ben anyja lakott.

„Anyám! kedves drága anyám!“ kiáltá a mint az alacsony ajtón át a sötét szobácskába belépett. „Anyám, nézd mit hoztam...!“ de az öröm szavai elnémultak ajkain, s a fájdalom hangos kiáltásával rohant a szegényes fekhelyhez, melyen szegény anyja betegen feküdt. De anyja nem látta őt, szemei le voltak esukódva, borzalmat gerjesztő mély nyögés hallatszott a lázasan emelkedő kebelből, az izzadság nagy cseppekben ült márvány hideg, sárga homlokán, s halvány összeaszott kezei keresztben feküdtek a takarón, mely elvéznült tagjait fedé.

Egy alacsony szalmaszéken mintegy hat éves leányka ült az ágy előtt, de komoly értelmes kifejezéssel vonásaiban, mint azt a szükség és korai nélkülözések be szokták vésní a szegénység gyermekeinek arczába. A leányka kezeckéi hasonlóképp össze voltak kulcsolva, a gyermek imádkozott; nagy fekete szemei az ég felé voltak fordítva, s a könyvek nehéz cseppekben hullottak hosszú pilláin keresztül arczára.

„Mi lelte anyámat?“ kiáltá a fiu, az ágyhoz rohanva. „Anyám, édes jó anyácskám, miért nem felelsz fiadnak, miért nem

nézesz reám, miért nem örülsz, hogy ismét melletted vagyok?“

De a beteg épen nem látszott szavait hallani, hanem tovább nyögött, s szemei nem nyíltak meg.

Mayer Anselm rémulten tekintett a kis leány arczára, s reszkető kezeit annak vállára tevé. „Gudula, Gudula,“ mondá elfogult hangon, „miért nem felel anyám, szólj, mi lelte anyámat?“

„Anyád beteg, Mayer Anselm, igen beteg,“ mondá zokogva a kis leányka. „A mint ma reggel dolgoz után mentél, azt mondtad, jöjjek el anyádhoz, s maradjak nála míg visszajössz. A mint ma beléptem e szobába, már eszméletlenül feküdt a padlón s nem felelt, hiába rimáncodtam, hogy feleljen. Én ekkor elszaladtam, elhívtam a szomszédasszonyokat, s ezek az ágyba tették édes anyádat; atyám is itt volt, de ő azt mondta, hogy itt már nem lehet tenni semmit, csak üljek itt és imádkozzam, míg mindennek vége lesz!“

„Ó, de az lehetetlen, hogy anyám, az én egyetlen jó anyám meghaljon!“ kiáltá a fiu kétségbeesett hangon. „Ó bizonyosan fog még hozzám szólani, s szemeit felnyitva,

reám tekint. Anyám, anyám, édes jó anyám, hallgass reám! Fiad Anselm megérkezett, s hozott pénzt, sok pénzt, s most a mit kívánsz megveheti. Ó, tekints reám szeretett jó anyám, ne feküdjél úgy bezárt szemekkel, ó légy irgalommal irántam! Szivem megreped fájdalomában kebelemben, ha még ez továbbra is így marad! Anyám! anyám! szólj hozzám, tekints szerető gyermekedre!“

És ime, a gyermeknek szívszaggató panaszaik még egyszer képesek voltak a repülő lélekben levő lelket visszavezetni a porhüvelybe, a halál kínjaival küzdő anyai szív ismét dobogni kezdett gyermeke esdő hangjaira.

Szempillái lassankint emelkedni kezdtek, s szeretetteljes pillantással tekintett gyermekének fájdalomtól vonagló arczába, kinek könnyei oly forrón és égetően hullottak hideg homlokára, mintha az égető cseppek akarták volna visszaébrésztetni az életre; ajkai, melyeket előbb a halál harcza szorosán szorított egymásra, megnyitultak, s lassu, érhetetlen szavakat kezdetek susogni.

A fiú erőt vett zokogásán, s akarata erejével visszaszorította könnyeit szemébe, visszatartotta lélegzetét, s magasan dobogó

szívvel hallgatott a szavakra, melyek a lélek susogásaként lebbentek el a haldokló ajkairól.

A haldokló egyszerre hirtelen vonagló mozgással felegyenesedett, s kimeresztett szemekkel, a kimondhatatlan szeretet kifejezésével tekintett fiára.

„Anyám, kedves jó anyám!“ susogá a fiú, „ha szeretsz engem, nálam fogsz maradni, ó ne halj meg, ne hagyj itt egyedül e világon fiadat!“

A szeretet, a végtelen anyai szeretet erőt adott az anyának, hogy karjait felemelje, s azzal gyermekének nyakát erősen átölelje s szívére szorítsa, oly bensőséggel, mintha azt soha nem akarta volna magától elbocsátani, mintha azt örökre az anyai kebelben rejtve akarta volna tartani.

„Élj boldogul,“ kiáltá érthető hangon, „élj boldogul fiam, maradj hű atyáid istenéhez, maradj hű magadhoz, és . . . !“

Több szó nem lebbent el ajkairól, karjai lehullottak a gyermek nyakáról, a lélek egy végső sohajban elszállt, aztán mindennek vége volt.

„Mehalt, meghalt!“ kiáltá a fiú, aztán

térdére omlott, anyja kezét a magáéba szorította, s kifejezhetetlen fájdalommal és szent irtózáttal tekintett a kedves halottra.

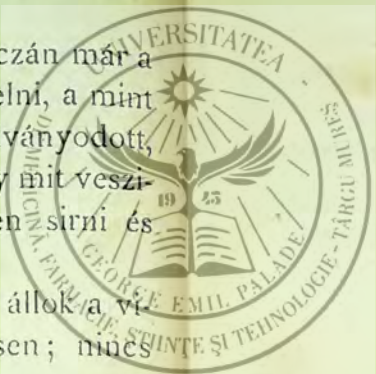
Nem mert megszólalni, nem mert sirni és panaszkodni, mert látta, hogy mint derül fel a megdicsőülés világa a halott arcán, s hogy mint nyilvánul a halál és az örök élet nagy titka, a hirtelen megváltozott és megmerevült vonásokban.

De midőn a halott merev arcán már a halál szelid nyugalmát látta székelni, a mint azon az élet utolsó sugara elhalványodott, akkor tudatára ébredt annak, hogy mit veszített, s aztán elkezdett keservesen sirni és zokogni.

„Egyedül, egészen egyedül állok a világon, nincs senkim, a ki szeressen; nincs senkim, senkim nekem!”

„Mayer Anselm, én szeretlek,” hangzott mellette szelid remegő hangon, s két piczi kis kar kulcsolódott össze nyaka körül, s két illatos ajk érinté könytől nedves arcát. „Ne mondd, hogy senkid sincs e világon, Mayer Anselm, mert a kis Gudula megmaradt neked és mindig melletted fog maradni. Én szeretlek, Mayer Anselm!”

S a zokogó fiu átölelte karjaival a vigasztaló angyal nyakát, s a szeretet szelid mosolya csillámlott át az omló könyvek között; aztán fejét a leányka vállára hajtva, sirt, sirt keservesen. A kis leány együtt sirt vele, s e sirás olyan jól esett nekik.

II.

Szép Gudula.

Tizenkét év mult el Mayer Anselm anyjának halála óta. Tizenkét hosszú év. Ez évek gazdagok voltak világeseményekben, rázkódásokban és viharokban. A háború hét véres éven át pusztított a német földön, s Mária Teréziát örökre megfosztá szerett Sziléziájától, s megszerzé azt azon fejedelemtől, ki ez által Poroszországnak egy új tartományt, magának pedig a „Nagy“ nevet ajándékozta.

Egész Németország helyzete megváltozott ezen 12 év alatt, csak a frankfurti zsidóvárosban maradt meg változás nélkül minden. A zsidóváros bemeneténél még mindig megvolt a két nagy oszlop, a piszkos vaskapu szárnyakkal, még mindig megvoltak az apró szegényes sötét házacskák, melyekben összeszűfolva laktak az előítélet rabjai, a közvélemény megbélyegzettei, a szegény zsidók.

A szűk utczában még mindig uralgott a kereskedés és csereberélés zürzavara, a szomszédok élénk fecsegése, kik vagy a kapuban állottak egymás mellett, vagy az utca ellenkező oldalairól át beszélgettek egymással. Csak úgy lehetett hallani a gyermekek lármáját és kiabálását, mint 12 év előtt, kik vidám kedvvel játszottak a sötét utcákban, s kacszajaik megélenkíték a komor épületeket. A zsidó-városon e 12 év mitsem változtatott, csupán csak a férfiak és nők lettek korosabbak, s a fiuk és leányok ifjakká és virágzó hajadonokká nőttek fel. Mayer Anselm most huszonkét éves, erőteljes, derék ifjú volt, s a kis Gudula tizenhét éves gyönyörű hajadon, karcsu és csinos, gyöngéd és még is oly büszke megtartásu, mint egy királynő. A szegényes ruhák úgy simultak gyönyörű természetéhez, mintha biborból készültek volna, s fekete haja, mely szép fürtökben köríté fejét homloka felett, bíborpiros szalaggal volt összekötve, s mintegy koronát képezve, felségesen illett szép fehér homlokához, büszke tekintetű lángoló szemeihez, nemes kifejezésű hosszudad arcához, melyet a legfinomabb átlátszó halvány

bőr, s gyönyörű metszésű bibor ajkak ékítették.

Egy alkalommal egy festész meglátta a bájos gyermeket, a mint egyszerű, de csinos öltözetében az utcán végig sietett, s bámulat- és elragadtatással eltelve egész a zsidóvárosig követte, azon szegényes házig, a melyben öreg anyjával lakott.

Gudula egy királynőhöz illő megvetés tekintetével kérdezte vakmerő üldözőjét, hogy mit keres atyjának házában; de a művész szerény alázatos modora csakhamar kibékíték őt, s atyjának engedelmével beleegyezett, hogy a festész őt egy nagy képhez mintául használja. A festész kezdetben mint Juditot akarta a szép zsidó leányt megörökíteni, Holofernes fejével kezében; de minél inkább felismerte annak rendkívüli szépségét, annál inkább belátta, hogy nincsen semmi felcífrázásra szükség, hogy a kép hatást csináljon, s lefestette Gudulát úgy a mint volt, szegényes öltözetében, fekete fűrtől képezett koronájával, melyet a biborpiros szalag tartott össze. Az arckép egyideig a műtárlatban ki volt állítva, s egész Frankfurt, s az idegenek mind, kik a régi

birodalmi várost meglátogatták, csodálva szemlélték meg azt, míg végre az ifju kormányzó örgróf hesszeni Vilmos, ki a közeli Hanauban székelt, magas áron megvette a képet, s elrejté azt a kíváncsiak szemei elől.

De ez időtől fogva a szép arckép eredetije valóban híressé vált; egész Frankfurt ismerte őt, s ha Gudula az utcára lépett, még a gyermekek is kiálták: „ez a szép Gudula, a zsidó királynő!“

És sok előkelő lovag és gazdag ur, ki ezelőtt soha a zsidóvárosba nem lépett, most ellátogatott oda, hogy szép Gudulát meglátogathassa, s azon ürügy alatt, hogy atyjától valamit vásárolt, a leánykának hizelgő szavakat mondhasson.

De szép Gudula mindenki iránt büszke tartózkodást és hidegséget mutatott, s a gazdag előkelő lovagok közül senki sem mert másodszer az alacsony sötét szobába lépni, a melyben a szép Gudula, a zsidó királynő félig megvakult atyjával lakott. Azonban nemcsak imádók és udvarlók látogattak el a házhoz, hanem komoly szándékú férfiak is, kik nőül akarták venni a szép Gudulát, s ki akarták vinni a zsidó-város sötétségéből a

birodalmi város fényes utcáiba, ha csak a szép zsidó királynő el tudta volna magát határozni, hogy kereszténynyé legyen. Gudula azonban minden ilyes ajánlatot megbotránkozással utasított vissza, s atyja sokkal inkább ragaszkodott vallásához, mintsem ez eljárását ne helyeselte volna. De ma, midőn történetünk fonalát ismét felvesszük, ma egy gazdag zsidó kereskedő érkezett Hanauból, s megkínálta szép Gudulát kezével, azonban ő ezen kérést is büszkén visszautasította.

De ezen visszautasítás nem találkozott atyjának tetszésével, sőt inkább annak neheztelését és heves haragját idézte elő. Gudula azonban ennek kitérésit hallgatva tüntet el, csak fejét hajtotta mélyebben le varrására, mintha alázatosan akarta volna maga felett elvonulni hagyni a vihart.

De a vihar nem akart elvonulni, az atyai harag menydörgései még mindig hangzottak, s végre is nehéz könyecseppek zápora kezdett omolni szép Gudula szeméből.

Varrását ölébe hullatta, s esdeklő kifejezéssel tekintett atyjára, ki egy régi fekete bőrszéken szemben ült vele.

„Atyám!” mondá az esdeklés hangján,

„ha ily szemrehányásokat teszesz nekem, sirnom kell, akkor pedig varrni nem tudok. Pedig e munkának készen kell lenni, hogy azt ma este Tettenborn grófnőnek haza vihessenem. A grófnő nagyon szigorú, s én megígértem neki, hogy a munkát még ma este kézbesitem, s ha szavamat meg nem tartom, aligha dolgoztat velem többet.

„Ha a gazdag Náthánhoz nőül mentél volna, nem kellene többé szemeidet rontanod,“ pirongatá őt atyja. „Akkor nem lenne szükséged arra, hogy szegény varrónő maradj, hanem gyönyörű hintóban járhatnál, s ennyire előkelően élhetnél, mint azon grófnő, kinek most dolgozol. Atyáim istenére, még meghalok boszuságomban ez ostoba leány miatt, kinek nincs annyi szeretete atyjához, hogy kezét egy gazdag férfinak nyujtsa, hogy így öreg napjaimat megédesítené, hogy végre bőségben és nyugalomban élhetnék.“

„Atyám!“ kiáltá Gudula fájdalmasan, „én dolgozom értted szívesen éjjel és nappal; még szorgalmasabb leendek, mint eddig voltam; nem fogsz szükséget szenvedni semmi- ben, meg lesz minden, mit ohajtasz: csak ne

kivánd, hogy oly férfíhoz menjek nőül, kit nem szeretek!“

„De hát miért nem szereted?“ kiáltá az agg férfi roppant haraggal. „Miért nem szereted Baruch Náthánt, ki elég gazdag, hogy szeretni lehessen? Én megmondom neked, miért nem szereted, — azért, mert Mayer Anselmet . . .“

„Atyám, szünjél meg, ne mondd tovább!“ kiáltá Gudula, egészen kipirult arccal, ugorva fel ülőhelyéről, „te megsérted és megbúsítod leányodat azzal, mit mondani akarsz!“

„De én meg akarlak téged sérteni és szomorítani,“ mondá az atya daczosan. „Meg akarom törni büszkeségedet, hogy ebredjen fel az kebledben; meg akarom törni esztelen szerelmedet, hogy kihaljjon az szivedből. Azt gondolod, én nem tudom, hogy miért nem akarsz nőül menni Náthánhoz? Azt gondolod, én nem tudom, hogy kibe bolondultál bele? Ó, én mindent tudok, mert a mit nem láthatok szememmel, azt meghallom fülemmel is és felfogom eszemmel. Már rég tudom, hogy Gudula szívét oly férfinak ajándékozta, kinek nincs eléggé szeme arra, hogy

meglássa azt, hogy Gudula szép és fiatal, s őt szereti; már régóta tudom, hogy Gudula a gazdag kérőket csak azért kergeti el ajtaja elől, mert az ajtót nyitva akarja tartani a szegény Mayer számára.“ —

„Hallgass,“ szakítá őt félbe Gudula s kezét vonagló mozgással tette atyjának karjára, „a Jehovára kérlek, hallgass! Mayer Anselm épen most fordult az utcán házunk felé. Ha még most is tovább akarsz beszélni, ha még csak egyetlen szót bucsátasz ki ajkadon, s meg akarod szégyeníteni jelenléteben leányodat, esküszöm neked atyáink istenére, hogy elmegyek oda, hol a Majna a legmélyebb, s beleugrom! Most beszélj atyám, ha ugyan akarsz!“

S fuladozó lélegzettel, kipirosodott arccal ült le Gudula az ablak melletti szalmaszékre, s varrását ismét kezébe vette.

Alig hogy leült, az ajtó megnyílt, s egy csinos termetű ifju lépett be, kinek komoly arcán az élet erőteljessége tükröződött vissza.

„Üdvöz legyetek!“ mondá kellemes csengésű gyöngéd hangon, az öreggel kezetszorítva s Gudulának barátságosan intve.

Ez az üdvözlést szívélyes pillantással viszonozta.

És aztán nyugodtan lesüté szemét munkájára.

„Ma ugyan nagyon jókor megjöttél az irodából, Mayer Anselm,“ mondá Gudula atyja, intvén a fiatal embernek, hogy foglaljon helyet mellette a faszámolyon; „talán valami különös történt, hogy ma egy órával előbb jöttél meg a nagy, a gazdag Nathanson irodájából?“

„Igen,“ mondá a fiatal ember, „ma valami különös történt; azért jöttem hozzátok, hogy adjatok nekem jó tanácsot. Mert jól tudom, hogy ti ketten vagytok az egyedüliek, kik nem tekintenek közönyösen az én ügyeim mikéntfolyására, nekem hozzád Baruch atyus oly bizodalمام van, mintha fiad volnék, s téged Gudula úgy szeretlek, mintha édes testvérem volnál.“

„Hallod Gudula,“ mondá az öreg, „ő magát fiamnak nevezi, s téged úgy szeret, mintha testvére volnál.“

„Tudom én azt atyám, és örvendek azon,“ mondá Gudula ismét felemelvén tekintetét munkájáról s reá tekintvén atyjára.

ki azon tekintetet megértette. „Igen, Mayer Anselm szeret engem mint nővérét, és én is szeretem őt mint testvéremet.“

„Én nekem még soha nem volt titkom a jó Gudula testvérem előtt,“ kiáltá a fiatal ember bensőséggel. „Mi egymással nőttünk fel, mi nem csak játszottunk és nevetkéreztünk egymással, hanem együtt sirtunk és éhezünk is, s a szükség és nyomor jobban egymáshoz köti az embereket mint a boldogság. Tudod még Gudula, hogy miként igyekeztem vigasztalni, a mint jó, derék anyám meghalt s elköltözött atyáinkhoz, és én szívennek nagy elkeseredésében sirtam és jajgattam.“

„Ó igen, tudom, Mayer Anselm,“ felelé a hajadon nyugodtan. „Én igen szerettem édes anyádat, s veled együtt megsíratam őt.“

„Aztán piczi karjaiddal átölelted nyakamat, Gudula, s te megcsókoltál bársony ajkaidal, s lágy susogó hangon így szólottál: „Én szeretlek téged Mayer Anselm.“ És ezen szeretetteljes jó szavaidért én is mindig fivéred maradok, ha ugyan szép Gudula akar nővérem lenni!“

„Ó igen. Mayer Anselm, én testvéred maradok mindig. De mondd csak, mi különös dolog az, a mit elbeszélni akarsz, s a miben tanácsunkat kéred atyámnak és nekem.“

„Igen, beszélj el, hogy miért jöttél ma egy órával előbb haza az irodából?“ mondá az öreg. „A gazdag Nathanson csak nem bukott talán meg, hogy irodája rendes idő előtt zárva van?“

„Nem, Baruch atyus,“ felelé az ifju nevetve, „ő nem bukott meg, hanem épen megnyert 10,000 forintot, mert az áremelkedésre üzérkedett, s az sikerült neki. Ennek folytán az irodában minden segéd fizetését megpótolta havonként 4 forinttal, s engem behívott magánszobájába, hogy beszéljen velem.“

„Veléd akart beszélni?“ kérdé az öreg csodálkozva. „Hisz te vagy a legfiatalabb segéd üzletében! Mióta vagy nála fiam, mondd!“

„Három év óta, Baruch atyus, mióta felszabadultam.“

„Három év óta? és Nathanson legifjabb segédét a maga szobájába hívja be, hogy tanácsot kérjen tőle?“

„Nem, Baruch atyus, nem azért,“ mondá

Mayer Anselm zavarodottan és vonakodva, úgy hogy Gudula csodálkozva tekintett fel munkájáról, s várakozásteljesen nézett Anselm testvére arczára.

„Hát akkor mi végett hivatott be?“ kérdé az öreg.

„Valami különös dolog miatt, a mire soha nem gondoltam, sem azt nem sejtettem, Baruch atyus!“

„Csak nem valami szerencsétlenség lesz az teád nézve?“ kérdé Gudula aggodalmasan.

„Nem, Gudula, nem szerencsétlenség, hanem inkább valami nagy szerenese. A gazdag Nathanson engem üzleti társának akar tenni!“

„Téged üzleti társának akar tenni?“ kiáltá az öreg Baruch magán kívül. „Hát megörült a gazdag Nathanson?“ Elveszítette azon csekély eszét, mit nékie az isten adott? Téged társul akar felvenni üzletében?“

„Atyám, engedj Mayer Anselmet tovább beszélni,“ mondá Gudula, kinek szeméi különös kifejezéssel nyugodtak a fiatal ember arcán. „Én azt hiszem, hogy a földolgot még nem hallottuk. Beszélj tehát, Mayer

Anselm. Micsoda feltételek alatt akar téged a gazdag Nathanson társul venni üzletébe? "

„Csak egy feltételt szabott, Gudula. Ő engem nem csupán üzlettársul akar fogadni, hanem, miután fia nincs s így a cég vele együtt kihalna, engem fiává is fogad, s az ő nevét kell majd viselnem, úgy hogy ezentúl a ház széke „Nathanson és fia” lesz.“

„S az egyedüli feltétel, a melyet neked tett,” mondá Gudula, ki ismét nyugodtan kezdett dolgozni s szeméit lesütötte a varrásra. „az egyedüli feltétel nemde az, hogy te, Mayer Anselm, az ő leányát Ráchelt nőül fogod venni? ”

„Eltaláltad. édes testvérem!” kiáltá Mayer Anselm örömteljesen, „eltaláltad! Istennek hála, csak hogy végre ide jutottunk; igen, Ráchelt nőül kell vennem, az az egyedüli feltétel, mit a gazdag Nathanson az üzletbe társképeni belépésem esetére kikötött.“

„De azt nem fogod tenni, azt nem teheted!” kiáltá az öreg Baruch hevesen. „Te Ráchelt nem veheted el, hiszen az a leány sátán, ki életedet pokollá tenné. Hát nem tudod, minő csunya a leány, kancsit mint a kúvik bagoly, s azonfölül nyomorék púpos!”

„Tudom,” felelé Mayer Anselm nyugodtan, „de azt is tudom, hogy igen jó, szelid kedélye van, s hogy szívét nem kövítette meg az a szerencsétlenség, mely rája nehezedett; ő jótékony és kegyes, s a szegények és betegek áldják őt, és te azt magad is tudod jól, Baruch atyus. Ó, neki igen jó, melegen érző szíve van, és —“

„És ezen szívet neked ajándékozta?” kérdé Gudula nagy hirtelenséggel. „Ugy-e, Ráchel nagyon szeret téged?”

„És te?” kérdé Baruch, „hát te szeretted Nathanson leányát, Ráchelt?”

Nem, atyám,” mondá az ifju mintegy gondolatokba merülve, „én nem szeretem őt. Már csak megmondom nektek, Baruch atyus és Gudula testvér, én azt hiszem, hogy én nem is vagyok képes szeretni, mert azon tulajdonságot a természet talán meg is tagadta tőlem. Én szívemet szigoruan megvizsgáltam, s úgy találtam, hogy az igen szűk és elzárt, s egészen meg van elégedve azzal, hogy Baruch atyust és Gudulát szereti, úgy hogy nem is kívánja érezni azon heves érzelmeket és fájdalmas vágyakozást, a mit a költők szerelemnek neveznek. Nekem szívem igen szűk,

ugy hogy csak kettőtök számára van benne hely; de talán annak pitvarában találok még egy kis zugot a jó Ráchel számára, s háladatos akarok lenni iránta szerelméért, és . . .”

„És pénzéért,“ egészíté ki Gudu hirtelen.

„Igen, a mint mondottad, ugy van!“ kiáltá MayerAnselm élénken. „Háladatos akarok lenni pénzeért, mert ő gazdag emberre tesz. S tudjátok, mit jelent ez? Ez annyit jelent e rossz és nyomorult világban, hogy ő engem szabaddá, tekintélyessé, becsületessé és becsültté tesz. Mert hiszen ti jól tudjátok, hogy a szegény zsidó megvetett pária, a ki ki van taszítva a társaságból, meg van fosztva szabad akaratától, a becsülttetéstől és elismeréstől. Én láttam a mi népünknek nyomorát és megaláztatását, láttam azt, és látom most is, hogy megvetnek és lábbal tapodnak bennünket azok, kik magokat keresztényeknek nevezik, s azt állítják, hogy vallásuk a szeretet és engesztelődés vallása. Gyűlölnék és üldöznek ök minket, daczára szeretetüknek, s nem akarják megbocsátani nekünk, hogy más kiejtéssel beszélünk mint ök, hogy orrunknak más metszése van, s szemekünk és ha-

junk tüzesek és feketék, míg az övéik világosak és szökek; szemünkre hányják, hogy atyáink hitét és szokásait szigoruan megtartjuk, s e hűségünket vétkül tulajdonítják, de csak akkor, ha szegény zsidók vagyunk. De ha gazdagok vagyunk, akkor megbocsátják képzelt vétkeinket, s szivesen fogadnak be társaságukba, s nem botránkoznak meg orrunkon, hajunkon és kiejtésünkön. A zsidóra nézve tehát mindenelőtt fődolog, hogy gazdag legyen, mert ha gazdag, akkor van becsülete és tekintélye.

„Ezt tapasztaltam én, a mint kissé közelebbről tekintetem a világban, s a mint három évvel ezelőtt hazatértem Fürthből, hol nagybátyámnál inas-éveimet töltöttem, a mint megérkeztem Frankfurtba a zsidó-városba, s a midőn láttam, hogy senki nem látja, mert már sötét este volt, térdre estem a vaskapu előtt, s megesküdtem atyáim istenére, hogy gazdag, igen gazdag ember akarok lenni, milliomos! Nem nyomoru fősvénységből, sem dölyfből, sem személyes nagyra-ugrásból.

„Gazdag akarok én lenni népem végett, hogy becsülést és szabadságot vivjak ki szá-

motokra. Gazdag akarok lenni, hogy istennek népét megboszuljam isten fiának népén. Milliokkal akarok birni, mert ez hatalmat ad arra, hogy istennek népét kiemeljem a porból, a megaláztatásból, s visszaadjam emberi jogait. Milliomos akarok lenni, hogy lehulljanak a vaskorlátok, melyek a keresztényeket a zsidóktól elválasztják, hogy bennünket mint polgártársaikat fogadjanak be a társadalomba, s hogy megengedtéssék nekünk gondolni és hinni azt, mit lelkiismeretünk és meggyőződésünk parancsol, s jogosult polgáraiként tekintessünk azon államnak, amelyben születünk!

„Lássátok, erre esküdtem meg, a mint a mi szegény zsidóvárosunk bemenetelénél terdeltem, s eskümet a mi elnyomott népünkért meg is akarom tartani. Már eddig is gyűjtöttem egy kevés tőkét magamnak, takarékoskodtam, éheztem, szükségem szenvedtem évek óta, hogy nagy czélomhoz közeledhessem; mert a kis töke nagygyá növi ki magát, s azzal önálló üzletet kezdhettek. Ha estenkint az irodából hazajöttem, soha nem kívántam magamnak más mulatságot és szórakozást, mint hogy veletek Baruch atyus és jó

Gudulám, egy órácskát fecseghessek, aztán visszatértem kamrácskámba, s egész éjeken át virrasztottam, hogy azon kereskedőknek, kik könyveik vezetését rám bízák, hátralevő dolgait rendbehozzam. Télen fáztam a munka mellett, nyáron izzadtam a forróság miatt. Gyakran oly éhes és fáradt valék, hogy azt hívéim, már meg kell halnom, de ez engem nem akadályozott; csak azt tartottam szem előtt, hogy tőkém növelése végett nekem dolgoznom kell, s így ha a jelen fárasztó és szomorú volt is, egy szebb és jobb jövő reménye mindig adott erőt és kitartást.

„És most,“ folytatá Mayer Anselm, ki nek arcza e közben kipirult, s szemeiben túlvilági fény tündöklött, „most alkalmam nyílt a gondviselés által arra, hogy a szükségnek és nélkülözéseknek hosszú éveit gyors határozással átugorjam, s egy percz alatt gazdag ember legyek, hogy aztán népem javára annál előbb megjöjjenek a milliók. Mondjátok csak atyám és testvérem, hát ne ragadjam meg ezen alkalmat?“

Az öreg Baruch hallgatott, s gondolkozva és kérdő arczkifejezéssel tekintett leányára. Gudula már rég ölébe ejtette mun-

káját, sugárzó arczczal, mintegy felmagasztosulva hallgatta Mayer Anselm elragadó beszédét. Most, midőn a szeretet ifju ajkairól ez utolsó szavak ellebbentek, lassankint felemelkedett, s kimért, ünnepélyes léptekkel közeledett felé.

„Mayer Anselm!” mondá, szép hófehér kezét annak vállára téve, s a szeretet leirhatatlan édes mosolyával kísérve szavait.
 „Mayer Anselm, használd fel az alkalmat és légy gazdag, hogy majd millióidat néped megváltására használhasd fel. Menj, Mayer Anselm, s mondd meg a gazdag Nathansonnak, hogy te elveszed leányát Ráchelt, s fia és üzlettársa leendesz!”

„Tedd azt, mit Gudula mond,” kiáltá az öreg Baruch ünnepélyes hangon. „Mert Istennek ígéje foly az ő ajkairól, és a szeretet beszél az ő szívéből. Bizonyosan csak azt tanácsolta neked, a mit jó angyalod tanácsolhatott volna.”

„Igen, ő mint jó angyalom adott tanácsot nekem,” ismételte Mayer Anselm, megszorítván a vállára tett kis hófehér kezeckét, s forró csókot nyomva arra. Gudula megrezzent, s halálos halványság borítá el

arczát, de az ifju nem látta azt, mert fejé még mindig Gudula kezére lehajtva tartá, s ajkait hallgatagon, gondolatokkal eltelten a bársony kacsón feledé. Gudula aztán gyengéd mozdalattal szabadította ki kezét, s Mayer Anselm, mintha valami álomból ébredt volna fel, megrázkódott.

„Tehát beleegyezel, hogy elfogadjam az ajánlatot?” kérdé. „De meggondoltad-e azt is, hogy azon leányt nem szeretem? Nem fogok-e igaztalanságot elkövetni, ha nőül veszem őt, a nélkül hogy szeretném, csak pénzére gondolva. Boldoggá tehetem-e őt szerelmem nélkül?”

„Boldoggá fogod őt tenni, Mayer Anselm,” felelé Gudula, s lassan, mintha véletlenségből történt volna, elfordítá fejét. „Boldoggá fogod őt tenni, mert ő szeret téged, s bizni fog. De most Isten veled Mayer Anselm,” folytató, a mint azon varrásokat, melyeken dolgozott, egy csomagba kötötte össze, „én nem maradhatok tovább, mert nekem még messze utam van. Ha még itt akarsz maradni atyámnál, ám tedd!”

„Nem,” mondá Mayer Anselm, „nekem is mennem kell. Egész éjen át fön kell ma-

radnom és dolgoznom, mert mindazon könyveket rendbe kell hoznom és be kell végeznem, a melyeket eddig több kereskedőnek vezettem. Holnap haza kell azokat adnom, s számolnom kell, mert most már nem vezethetem könyveiket. A kis üzletnek vége van, a gazdag Nathanson üzlettársa most már nagyban fog dolgozni. Isten veled, Baruch atyus, holnap, ha minden megtörtént, ha már a gazdag Nathanson üzlettársa vagyok, ismét látjuk egymást.“

„És akkor már Ráchel vőlegénye leendesz!“ mondá Gudula, kendőt vetvén vállaira, s menni készült.

„Akkor nemde elköltözől innen a kis piszkos zsidó - utcából,“ mondá Baruch atyus, „átköltözől a nagy fényes utcába, mert drága pénzen majd engedelmet vásárolsz arra, hogy, mint Nathanson, a zsidó városon kívül, ott a többi gazdag kereskedők közt lakjál.“

„Nem, soha, soha, azt tenni nem fogom!“ kiáltá Mayer Anselm élénken. „Hisz ez által hűtlen lennék népemhez és önmagamhoz, megvetni látszatnám az én népemet a maga szegénységében és nyomoruságában,

a mint azon keresztények teszik, kik ostobák. Nem, itt akarok élni köztetek; itt akarok élni, itt akarom megosztani a jó napokat, a mint megosztottátok velem a szegénység ritka örömeit. Ha megnősültem s Ráchelt saját lakomba hoztam, akkor tudom, Gudula testvérem atyjával hozzám fog jönni lakni, hiszen én úgy is nálatok akartam lakni és köszölni, de Gudula nem akarta, mert azt mondta, hogy az nem illik. Most azt, ha nő leszek, senki sem mondhatja, ha nálam laktok is, s már azon gondolat, hogy így lesz, kedvessé teszi előttem Ráchelt, úgy hogy már szinte vágyom öt nőül venni, hogy Baruch atyus és Gudula testvérem nálam lakhassanak.“

„No, majd lesz még időnk arról beszélni, Mayer Anselm,“ mondá Gudula, az ajtót megnyitva. „Most mennem kell Tettenborn grófnőhöz, ki az új városrészben a város másik oldalán lakik. Éljen boldogul atyám, éljen boldogul Mayer Anselm!“

Aztán hirtelen kilépett az ajtón, de mielőtt még a ház küszöbét áthágta volna, a fiatal ember oldala mellett termett. „Az idő kezd sötétedni, Gudula“ mondá, „s a te utad messze visz. Estenden nem igen biztos az

utczákon, s a mi szük utczáinkban gyanus csöcselék mászkál, kivált mióta Hárán örgróf utazásáról visszatért s Hanauban székel. Azt mondják, hogy az örgróf igen csélesap ember, minden szép nő után szalad, és hogy különösen a mi népünk szép leányait szereti. Egy hét óta itt van Frankfurtban.“

„Tudom,“ mondá Gudula nyugodtan,
„Honnan tudod?“

„Tegnapelőtt láttam őt Tettenborn grófnőnél. Ott voltam, a mint az örgróf oda érkezett, s a grófnő azt mondta, hogy várakozzam, míg elmegy. Egyszer azonban behívnak az elfogadó terembe. Az örgróf megakarta nézni, hogy hasonlítok-e azon arcképhez, melyet megvett, és a melyet a zsidó királynőnek neveznek.“

„Nem kellett volna bemenned!“ kiáltá Mayer hevesen.

„Miért nem?“ kérdé Gudula büszke nyugalommal.

„Mert az örgróf leghirhedtebb nőabló, kinek, a mint mondják, senki sem tud ellenállani, és . . .“

„Én ellent fogok állani neki,“ mondá

Gudula nyugodtan, „az én szívemet elrabolni nem fogja. És most, Mayer Anselm, Isten veled.“

„Megengeded, hogy elkísérjelek Tettenborn grófnőig? Még nem igen hallottam tőled e nő felől semmit; honnan ismered? Már régóta, hogy Frankfurtban lakik?“

„Nem, csak három hete, hogy ide jött, s engem hivatott, hogy velem hímzéseket készíttessen. N. bárónő ajánlott hozzá, s munkámát jól fizeti. Isten veled, Mayer Anselm!“
„Hát ne kísérjelek el?“

„Nem, Mayer, neked dolgod van, és az idő pénz.“

S a leányka erre gyors léptekkel indult és haladt előre. A hold ezüst sugarával megvilágította gyönyörű karcsu alakját, s hosszú árnyékot vetett utána. Mayer Anselm megállott az utca másik oldalán, s utána tekintett szép Gudulának, míg az az utca szegletén eltűnt; aztán lassan megfordult, s belépett az alacsony házba, a melynek egyik padlás-szobácskájában lakott.

„Talán mégis el kellett volna kísérenem,“ mondá, gondolkodva tekintvén maga elé,
„Gudula sokkal szebb, mintsem hogy egye-

dül szabadjon neki járni este az utcán. Talán jó lenne, ha utána mennék; de nem,“ szakítá félbe magát, „még kinevetne Gudula, s rossz néven venné; azt hinné, hogy nem bizom benne, s azt hiszem, hogy nem képes magát megvédelmezni. Aztán meg igazán van Gudulának, az idő pénz. Megyek tehát és dolgozom!“

Felszaladt szobájába, s leült a rozszasztal mellé, a melyen a nagy nehéz üzleti könyvek magasra fel voltak halmozva, s elkezdett dolgozni. De a munka közben néha meg-megállt, s nyugtalanzkodott azon gondolattól, hogy Gudula oly egyedül ment a messze városrészbe, s néha a számok hosszú sorában úgy tetszett, mintha Gudula tekintett volna rá nagy fénylő szemeivel.

„Soha nem hittem, hogy ennyire lehesen aggódni Gudula testvérem miatt,“ mondogatá magában Mayer Anselm. „De ostobaság is tőlem ez aggódás, nem is gondolok reá többet, hanem dolgozom. A könyvekkel még ma éjjel egészen készen kell lennem.“ Dolgozott tehát, elmélyedt a hosszú számokba, számolt, számolt szorgalommal, türelmesen. Óra óra után mult, az éj messze ha-

ladt előre, az utcákról az életnek minden zaja kihalt. A zsidó-város szegény lakosai aludtak mind a napnak fárasztó munkája után, s Mayer Anselm hitsorsosaira gondolva, jó éjt kívánt azoknak munkája közben.

Aztán újra Gudulára gondolt; majd hirtelen felugrott munkája mellől s az ablakhoz lépett, áttekintett a sötét ház felé, melyben Gudula lakott, hogy annak is jó éjszaka-t kívánjon még. Azonban különös, a ház még nem volt sötét. Baruch atyus szobája ablakában még gyertyavilág látszott, s a leeresztett függönyön néha-néha egy nyugtalanul fel s alá járó árnyék látszott; mely jött és eltűnt, meg újra megjelent. De nem szép Gudulának karcsu termete vetette az árnyéket, hanem bizonyosan az öreg Baruché, ki nyugtalanul járt fel és alá. Valami rendkívülinek kellett az öreg Baruchnál történni, hogy még most is ébren volt, hogy még most is, a helyett hogy nyugodott volna, nyugtalanul járt fel és alá a kamrácskában. Három év óta lakott már Mayer Anselm az öreg Baruch lakásával átellenben, de még soha nem emlékezett, hogy az ablak az esti 10 óra kongására el ne sötétedett volna. Mayer

Anselm ezt minden este figyelemmel kísértte, s minden este tudta, hogy Baruch atyus és a szép Gudula mikor hajtották fejüket nyugalomra. És most már az éjfél óráját hallá kísértetesen kongani, s az öreg Baruch még mindig ébren volt, s nyugtalanul járt fel s alá a még mindig kivilágított kamrában; de hát Gudula hol lehetett? A leányka árnyékát egyszer sem vette észre atyjáé mellett. Hol lehet Gudula?

A mint ezt Mayer Anselm másodszor kérdezte meg magától, hirtelen felugrott, az ajtóhoz szaladt, s felszakitván azt, lerohant a lépcsőkön, ki a házból az utcára.

S az árnyék az ablak függönyén még mindig azon nyugtalan egyformasággal mozgott fel és alá.

Mayer Anselm egy perczig megállott az utcán, s nem tudta magát hirtelen elhatározni, hogy mit tegyen. „Nem bánom,“ mondá, mintegy önmagához beszélve fénhangon, „nevesse ki bár Gudula félelmet, inkább eltűröm azt, ha kinevet, mint hogy ez aggodalom által magamat még továbbra is kínoztassam. Én átmegeyek!“

S két ugrással az utca másik oldalán állott, s kopogtatott az ablakon.

Az ablakról a függöny hirtelen lerántott, s az öreg Baruch, mielőtt az ablakot megnyitotta volna, hangosan, örömmel eltelve kiáltá: „Te vagy Gudula, csak hogy valahára megjöttél!“

„Hát leányod még nem jött haza, Baruch atyus?“ kérdé Mayer Anselm, s úgy érezte magát, mintha két vasmarok szorította volna össze torkát.

Hát nem Gudula az?“ jajgatá az öreg, „Te vagy az fiam, Mayer Anselm?“

Igen, én vagyok, bocsáss be atyus, bocsáss be gyorsan! Beszelnünk kell, mit tegyünk!“

Az ablak bezáródott, aztán tipegő léptek közeledtek az ajtóhoz s megnyílt az, s Baruch bebocsátá a fiatal embert. Aztán hallgatva követé az öreget a szobába, s remegő kézzel zárta be magok után az ajtót. Szemei vad, lázas pillantással járták be a szobának minden zege-zugát, de hiába, a kit keresett, az nem volt ott. Aztán az öreg Baruch atyus arcán akadt meg tekintete, ki reszketve, némán szóltanul állott előtte.

„Hát leányod nem jött haza?“ kérdé Mayer Anselm kevés szünet mulva.

„Nem, még nem tért haza,“ mondá alig hallható hangon a szegény öreg, „már hat órája hogy elment és még sem tért vissza!“

„Én utána megyek, vissza fogom őt hozni,“ mondá Mayer Anselm szilárd, határozott hangon. „Ird le az utat, melyen Gudula ment, s én vissza fogom őt hozni!“

„Én nem tudom az utat, a melyen haladt, Mayer Anselm!“

E szavakra a fájdalom vagy harag kiáltása hangzott az ifju ajkairól. „Nem tudod, hogy mely uton ment el leányod? Aki sem tudod, hogy hova megy Gudula, ha az éj sötétében munkát visz haza? Rosz atya vagy, Baruch atyus! Nem becsülöd meg jó, derék leányodat. Értted dolgozik, értted fárad egész nap, és még azt sem tudod, hova ment?“

S ezt oly haragos hangon mondá, s arca oly halovány és szomorú volt, s ajkain a fájdalomnak oly vonaglása látszott, hogy Baruch reá bámult, és nem tudott

mitsem felelni a fiatal ember heves szemrehányásaira.

„Ugy, körülbelül elbeszélte nekem, hogy hol fekszik Tettenborn grófné nyári laka,“ szakítá félbe a csendet az öreg megö hangon.

„Tehát hol?“ kérdé Mayer hirtelen hangon. „Gondolkozzál, Baruch atyus. Minden attól függ, hogy tudsz-e utmutatást adni.“

„A nyári lak oda át az új telepben fekszik a Majna mellett,“ mondá Baruch lassu, gondolatteljes hangon, minden szót mintegy megfontolva s mintegy emlékezetében kutatva. „Ott most rövid idő alatt sok új nyári lak építettett, azonban ezek közt, a mint azt Gudula elbeszélé, a Tettenborn grófnőé a legpompásabb és legnagyobb. A legutolsó nyári lak és a jobb oldalu, négy emelettel nagyobb, mint a többiek, s mögötte igen szép pompás kert van, melyben egy csinos pavillon emelkedik, mely oly terjedelmes, hogy abban egy egész család ellakhatnék.“

Mayer Anselm lélegzetét visszatartva, kitágult szemekkel, feszült figyelemmel hall-

gatta őt. „Tovább, tovább!” mondá rövid, parancsoló hangon, a mint Baruch atyus elhallgatott.

„Többet nem tudok, Mayer Anselm,” felelé az öreg alig hallhatólag.

„Ez elég nekem, atyám,” mondá Mayer, „elég hogy azért utba igazodjam. Én ismerem az új telepeket, de meg a házat is elég világosan leirtad nekem. Bocsáss meg atyám, ha az imént kissé hevesebb voltam. Hidd meg, ezt csupán a Guduláért való aggodás tevé. Bocsáss meg!”

„Nekem nincs neked mit megbocsátani, Mayer Anselm, hozd nekem csak vissza Gudulát életben, akkor aztán minden ismét jól lesz.”

„Életben?” kiáltá Anselm rémülve. „Hogy érted ezt, Baruch atyus? Hiszen csak biztosan tudod azt, hogy leányod Tettenborn grófné nyári lakába ment?”

„Én azt hiszem, azt remélem,” mondá az öreg, zokogásban törve ki.

„Hát máshova is mehetett volna?”

„Mehetett, mehetett, de nem akarom azt hinni. Ma estve valami kis szóváltásunk

volt, mielőtt ide jöttél. Megharagudtam Gudulára, és megszídtam, hogy visszautasította a gazdag Baruch Náthánt, ki ma megkérte kezét, s ekkor én olyasmit mondtam neki, mi őt megszorította. Gudula e folytán úgy nyilatkozott, hogy ott, hol a Majna a legmélyebb, bele öli magát, s a mint ezt mondta, oly szomoruan és komolyan nézett ki, hogy nem tudom azon arcot soha elfelejteni.

„De ugyan mit mondhattál Gudulának, hogy annak folytán öngyilkos akart lenni? Szólj atyám, szólj!”

Nem, nem akarom, nem lehet azt neked megmondanom, Mayer Anselm, mert éppen arra esküdött meg, hogy megöli magát, ha neked azt megmondom. De én nem is mondtam azt meg neked, s ő tudja azt jól, mert itt volt, és mindent hallott, a mit veled beszéltem. Így nem ölte magát a Majnába, hanem bizonyosan Tettenborn grófnőnél lesz.

„És én megyek, Baruch atyus, visszahozom őt onnan, keresni fogom őt mindennütt, s nála nélkül vissza nem térek. Éljen boldogul!”

Erre egyet intett bucsuképen fejével, s kiugorván a szobából, kirohant az utcára és sietett előre, előre feltartóztatlanul. Nem gondolt azzal, hogy szobácskája ajtaját elfeledé bezárni, hogy ott számos éven át keresvesen keresett s megkuporgatott filléreit örizetlen hagyta, s hogy az asztalon a sok üzleti könyv tárva hevert; semmire sem gondolt, csak arra, hogy Gudulát fel fogja keresni, s hogy életét áldozza arra, hogy őt feltalálja.

Szép világos, csillagos éj volt; a hold nagy tányérával büszkén fénylett az égboltozaton, s szende fényével kísérni látszott utján a magánosan tova sietőt, kinek előre haladó árnyéka mintegy tánczolni látszott előtte, mintha nem is árnyéka hanem kísérrője lett volna, ki még inkább sietett Gudula felkeresésére, mint ő maga. Az árnyék eszébe juttatta az ifjunak, hogy Gudulának is árnyéka volt az, mit utoljára látott, s fájdalmas szomorúság szoritotta el keblét.

„És ha akkor utoljára láttam volna őt?” sohajtott fel, „ha most végkép eltávozott s árnyékával örökre elbucsuzott volna tőlem?”

„Nem, nem!” kiáltá hangosan, „meg kell őt találnom, vissza kell őt hoznom, mert —“

Miért akadt meg a szó torkán? Miért állott meg egyszerre, hirtelen, mozdulatlanul, mintha oda lett volna nőve a földhöz? Mi volt az, a mi őt gondolataiban annyira kezdette foglalkoztatni, hogy a folytán elfelejtett tovább haladni, hogy még mindig ott állott s bámult a holdra, mintha annak ragyogó arcától ohajtott volna magyarázatot azon egészen váratlan, nem is sejtett valami feől, mit hirtelen szive mélyében felfedezett? Mi volt az, a mi hirtelen megdicsőítette arcát s szemeiben isteni tüzként fénylett és tündöklött? Felfogta tehát végre azon titkot, mely lelkében oly soká nyugodott ismeretlenül? Hát az aggodalom, a fájdalom Guduláért leszakította végre azon leplet, melylyel e mindennapi együttlét s a gyermekkor közös emlékei szívét körül borították?

Mintegy önkivületi lázas lelkesedésben égfelé emelte két karját, s ajkai egypár szót remegtek, de olyan lassan és oly titokteljesen, hogy azt csak a hold és a csillagos ég

hallhatták. S ekkor hangos rivalgás szabdult ki kebléből, mert Memnon oszlopa érintve volt a nap első lángsugarától, s énekelni kezdett az.

Gyorsabban sietett előre, mintegy röpködő szárnyas léptekkel, a hallgatag, kihalt utcákon, melyeknek csendét semmi nem zavarta meg az éji ör egyhangu énekén kívül, ki az éjfél utáni első órát hirdeté; rohant ki azon kapun át, mely a belvárost hátrólván, az új telepbe visz.

„Itt vannak az új telepek! Ó Istenem, Istenem, engedd hogy megtaláljam a kérdéses házat, hogy megtaláljam, megmentsem őt, ha veszélyben van, hogy vele együtt halhassak, ha talán meg kell halnia.“

És rohant tova, lélegzetét emésztő sietőséggel a hallgatagon, nagy fekete koporsóként ott fekvő nyári lakok mellett, melyeket a hold mintegy ezüst halotti takaróval borított be.

Rohant mellettök, rohant, hisz ezek nem érdekelték; rohant mindaddig, míg el nem ért az utolsó nyári lakhoz, melyet keresett.

Megérkezett oda, ott állott előtte, lihegve, alig lélegzve már, s halálos borzalommal

szívében tekintett arra, mert az is oly hallgatagon, oly pusztán terült el ott, sötét ablakaival.

„Hol van Gudula? Ó atyám, Istenem, Gudula merre van? Tudnom kell, meg kell őt találnom, habár az egész világot fellármáznám álmából.“

S rángatni kezdé a csengetyűt, oly erővel és megszűnés nélkül, hogy végre a főkapu melletti kis ablak megnyílt, s dühös menydörgő férfihang kérdezé, hogy mit jelentsen ezen lárma, s ki bátorodik az éj nyugalomát megháborítani?

„Azt akarom megtudni,“ kiáltá Mayer Anselm ingerült hangon, „hogy Gudula a nyári lakban van-e még?“

„Gudula? ki az a Gudula?“ kérdezé a kapus haraggal.

„Gudula, Schnapper Baruch leánya, Tettenborn grófnő varrónője. Ma este jött ide, hogy a munkát haza hozza, s nem tért vissza többet. Tehát itt kell lennie, én azért jöttem, hogy haza kísérjem!“

„Ostobaság! Itt volt, de már elment! Azt hiszed talán, hogy a grófnő a zsidó leányokat vendégeül szokta tartani? Ki tudja

merre kóborol? Menj csak haza, az őrzőjét azóta megcsípte valahol, s haza is vitte.“

A szitkozódó kapus éppen be akarta zárni az ablakot, de egy erőteljes kar megakadályozta azt, s a haragtól reszkető hangon hangzott a meglepett kapus fülébe: „Ha láthatnám arcodat, megéreznéd undok szádon, mely oly nyomorult szavakat beszélt, öklömet. Holnap majd nappal eljövök és jaj neked, ha akkor is ily gyalázatos ragalmakat mersz ajkaidon kibocsátani! De most meg fogod mondani, hogy mi lett Gudulából, vagy segítségért kiáltok, az egész szomszédságot fellármázom, előhozom a városi őrseget, hogy a nyári lakot kutassák ki. Mert Gudula ide jött, és még nem ment haza. Adj tehát nekem felvilágosítást, mert neked tudnod kell, hogy mi lett belőle.“

„Te pedig örült vagy, hogy ily ostobaságokat kívánsz és beszélsz!“ kiáltá a kapus a düh rekedt hangján. „Még csak az kellene, hogy én minden varróleányra, ki ide munkát hoz haza, gondot viseljek! De ez esetben bizonyosan tudom, hogy Gudula, a kít zsidó királynőnek neveznek, ismét elment. A grófné éppen menőfélben volt, úgy

hogy együtt jöttek le a lépcsőn, s én hallottam, a mint a grófnő a leánynak mondá: „Gyermekem, ha a virágokat szereted, megengedem, hogy a kertbe menj s köss magadnak egy bokrétát. A kertből kimehetsz azon kis ajtón át, a mely a kert falán kivezet; az ut is rövidebb arra.“ És ekkor Gudula lement a kertbe s a hátsó kis kapun távozott el. Ez minden, a mit tudok, de most ám takarodjál innen, mert ha még egyszer visszajönni merészelsz, reád uszítom a két szelindeket, s akkor ám lásd, hogy mint bánnak el veled!“

S Mayer Anselm karját egy hatalmas kéz visszataszítá s az ablakot berántotta. A fiatal ember egy perczre mintegy dermedten, tanácsolatlanul állott ott. Mit tegyen? mihez kezdjen? Hol találja meg azt, kít keresett? hova fordítsa most lépteit?

Tehát a kerten át távozott! Nem a rendes uton tért haza? Tehát neki nem szabad azon visszatérnie. Azon uton kellett keresni, a melyen elindult.

Minden attól függ, hogy azon utat eltalálja, hogy a kis ajtót meglelje, mely a parkból kivezetett.

Megkerülte szaladva a nyári lakot, elérkezett annak hátsó részéhez, hol¹ a park határolá. Egy magas kőfal, melybe felül hegyes vasszegek voltak verve, köríté a keretet. Ovatosan, vizsgálva csúszott a fal tövéhez.

Oh hold, hold, légy most könyörülettel, világíts most tisztán és fényesen, oh ne vess árnyékot e falakra!

És a hold könyörületos volt, megvilágított minden követ, minden rovátkot a kőfalon, — megvilágította a kis kaput is, mely a falnak legvégén volt.

Megtalálta azt. „Ez tehát azon út, a melyen Gudula eltávozott. De vajjon eltávoztott-e? Vajjon valóban elhagyta-e már a kertet?“

És mint villám cikázott át lelkén az, mit Gudula Baruch atyusnak mondott, hogy a parkban egy pavillon van, melyben egy egész család ellakhatna.

Ha talán Gudula ezen pavillonban lenne? Ha oda hozatták, ha ott lertartóztaták volna! Nem ismerőse az örgróf Tettenborn grófnőnek? Nem látta-e ott az örgrófot, ki hirhedt csábitó, a ki Gudula arczké-

pét megvásárolta? S lehetett-e azon képet látni, a nélkül, hogy az eredetibe halálosan bele ne szeressünk!

A dühnek tompa kiáltása hangzott ajkairól, s rettenetes erővel rázta meg a kaput; és az engedett. Az ár retesze felugrott, az ajtó megnyilt, s Mayer Anselm belépett a kertbe.

Egy út, mely mindkét oldalán cserjékkel volt beszegve, feküdt előtte; megindult azon, s mindenfelé fürkészve haladt szilárd léptekkel előre, mindenütt keresve az épületet, de sűrű cserjéken kívül egyebet nem látott.

De ime, a cserjén át hirtelen mint egy fényes csillag villámlik át valami. „Világ, világ! Tehát ott fekszik a pavillon, s ott valaki ébren van; ott még gyertya ég a szoba ablakában.“

Egy kis keskeny út, mely a cserjésbe vezetett, feltűnt előtte. Sebesen szaladt azon előre, s végre egy szabad térre ért.

Annak közepén emelkedett a pavillon, ablakai ki voltak világítva; Mayer Anselm megállott, keble lihegett, s mintegy lélegzet után látszott kapkodni, s szemeit lángoló tekintettel mereszté az épületre, mely talán

felvilágosítást ad Gudula eltűnésének talánya felől.

És ha nincs ott? Ha ezen utolsó reménye is hiú ábránd lett volna? Oh akkor, oh mihez kezdjen akkor? A mint így okoskodék magában, úgy tetszett neki, mintha zajos perelő hangok ütötték volna meg fülét, melyek a pavillonból jöttek.

Nem késlekedett tovább, hanem lassan, óvatosan előre haladt. Semmi nem mozdult meg körülötte, semmi nesz, nem hallatszott; a pavillont senki nem őrizte. Egészen közel juthatott ahhoz, a nélkül, hogy valaki feltartóztatta volna. A földszint kivilágított ablakai ugyan annyira magasan fekültek, hogy azokon át a szobába belátni nem lehetett; de a három világos ablak közül a középső előtt egy erkély volt, a mely mellett karcsu ákáczfák állottak. Mayer Anselm egy párducz ügyességével mászott fel azokon, s vigyázva átvette magát az erkély párkányára, s leereszkedett arra.

Szive oly viharosan dobogott, hogy annak minden egyes dobbanását érezé, meg kellett fogóznia az erkély karfájában, hogy

el ne essék; előbb össze kellett minden erejét szedni, hogy bátorságot nyerjen, nyugodtnak és eszélyesnek lenni.

És a hangok mindig hallatszottak tovább-tovább; tisztán ki lehetett venni, hogy egy férfi és egy nő élénk beszélgetésben voltak egymással. És a nő hangja oly ismeretesen, oly kellemesen érinté füleit.

Gudula hangja volt az. Élt tehát, és pedig néhány lépésnyire tőle. Megtalálta tehát őt. De hátha nem kényszerítve időzik a pavillonban? Hátha önként követte azon férfit, ki most a szenvedélynek lázas hangján beszélt?

De ki lehet ezen férfi? Mit beszélhet hozzá? Mayer Anselmnek azt tudnia kellett, ha ennek tudása végromlását vont a maga után. Lábujjhegyen lassan egész az ablakig lopódzott. A függöny félre volt huzódva, így az ablakon át egy fényesen butorozott s pazar fénynyel világitott szobába látott, de ő csak Gudulát látta, ki villámló szemekkel, kipirult arczczal állt a szoba közepén, s előtte egy szép ifjút arany-nyal himzett egyenruhában, ki térdein feküdt előtte, s esdő kifejezéssel tekinté reá.

„Nem akar nekem megbocsátani, Gudula? Még mindig haragszik rám?” kérdé gyengéd, reszketeg hangon.

„Igen,” kiáltá Gudula hangosan és nemes haraggal, „igen, én haragszom önre, s fogok is haragudni, míg élek; soha nem fogok önnek megbocsátani. Mi adott önnek jogot arra, hogy engem mint foglyot bezárjon, s erőszakkal akadályozza távozásomat, s nem enged atyámhoz visszatérnem? Adtam-e én önnek erre engedelmet, bátorítottam-e önt csak egy mosolylyal, egy tekintettel ezen vakmerőségre?”

„Nem, Gudula, te azt nem titted. De te szép, te imádott gyermek, hát hányszor is mételjem még, hogy szeretlek, hogy imádlak, hogy meghalok, ha szerelmemet nem viszonozod. És én téged nem mától kezdve szeretlek; hidd el Gudula, nem egy perc szeszélye ez érzélem! Szeretlek téged már hónapok óta, azon percztől fogva, midőn arczképedet először megláttam!”

„Megátkozom azon kezet, mely azt festette!” kiáltá szép Gudula szenvedélyesen. „Utálok azon képet, mely e meggyalázásnak indoka lett!”

„Én pedig áldom azon kezet, a mely azt festette,” mondá az ifju tiszt, „oh, menyire szeretem azon képet, mely pedig csak gyenge visszasugárzása a te szépségednek! Mióta azon képet bírom, szeretlek téged, s minden gondolatom, minden igyekvésem oda voltak irányozva, hogy annak csodálatra méltó eredetijét bírhasam. Csak a te kedvedért vettem, Gudula, a nyári lakot; csak a te kedvedért költöttem ide egyik megbízottamat. Oh, én jól tudtam azt, hogy te a mily erényes, ép oly ártatlan vagy, s a milyen szigorú, ép oly kérlelhetlen. Ezt mind kiolvastam volt arczodból; tudtam, hogy a félénk özet előbb meg kell szelidíteni, mielőtt az az öt üldöző bátor vadász szemébe nézni mer. Te ennél fogva eleinte csak Tettenborn grófnőt láttad, csak ő hozzá jöttél, hogy neked megbízásokat adjon; te soha nem láttad azt, hogy én, mig te az elfogadó teremben a grófnővel beszélgetél, az ajtó hasadékán lopva lestem reád, elragadtatva a te bájos egyszerűséged, a te varázs-kellemeid által, s tekintetemmel majd elnyeltelek, és még sem merve hozzád közeledni. De tegnap már nem bírtam tovább kitar-

tani. Hallanom kellett valahára hangodat, látnom kellett szemeid bájos tekintetét, s midőn azt elértem, megesküvém, hogy az elhatározó pillanat eljött!”

„Én gyűlölöm önt, s megvetem azon becstelen asszonyt, ki önnek e merényben segítségére volt. És most nyissa ki ön az ajtót, s engedjen távoynom!”

Künt pedig az erkélyen egy másik ifju térdelt, könyek állottak szemeiben, s mindkét karjait az ég felé emelve fel, csöndesen, áhítattal susogá, mintegy a fénylő csillagokhoz beszélve: „Oh, légy áldott. légy áldott e szavakért; oh, mily hálás leszek ezért életcmen keresztül!”

Aztán felállott, hallgatódzott, hogy késszen legyen, ha Gudulának netalán segílyre lenne szüksége.

A szobában lévő ifju is hirtelen felemelkedett térdelő helyzetéből, s elhatározott, lángoló arczzal állott Gudulával szemben. „Nem.” mondá, „nem fogom megnyitni az ajtót, nem foglak téged innen elbocsátani. Te hatalmamban vagy, és addig kényszerítlek nálam maradni, míg szerelmem, hűségem és alázatosságom által kevészi-

vedet meg nem győztem, s téged kényszerítettelek, hogy szerelmemet viszonzozd.”

„Nem, az soha nem fog megtörténni!” kiáltá szép Gudula haraggal. „Atyám Istene, halld meg eskümet: soha nem fogom ezen embernek azon gyalázatos bünt megbocsátani, a mely által engem itt hatalmába kerített; soha, soha nem fogom neki megbocsátani ezen gaztettet, hanem mindig megvetéssel és utálattal gondolok reá!”

„Asszony-eskü!” mondá a fiatal tiszt vállat vonva. „Hála Istennek, az ég nem sokat hajt az ilyen eskükre; annyival kevésbé hajt a te Istened, mert ő nem a szeretnek, hanem a boszúnak Istene!”

„És ő meg fog engem boszúlni! Ő reá bizom lelkemet és ügyemet!” kiáltá Gudula, kezeit az égfelé emelve fel. „Most pedig utoljára követelem öntől, nyissa meg az ajtót, s bocsásson engem el! Már több kintteljes óra óta tartóztat itt vissza. kínoz becstelen ajánlatai által, melyek szívemet és büszkeségemet egyaránt sebzik. Bocsásson tehát engem, vagy atyáim Istenére esküszöm, megölöm magamat, s ön leend gyilkosom!”

„Én nem bocsátlak el, és te nem fogod

magadat megölni, Gudula. Most haragszol reám, de meg fogsz bocsátani, s végre szeretni fogsz. Az enyém leendesz, és akkor nem leszesz többé a világ előtt elrejtve, hanem az egész világ ismerni, tudni fogja szerelmünket és boldogságunkat. Az életnek minden élvezetével, minden fényével körül foglak övezni, és —

„Nyissa fel ön az ajtót!” szakítá őt félbe Gudula parancsoló hangon.

„Nem, nem!” kiáltá az ifju a szenvedély által kipirosodott arczczal, „az ajtót fel nem nyitom, te nálam fogsz maradni. Jer ide, jer a keblemre, itt foglak örizni örökre, és te meg fogod tanulni, hogy engem szeress!”

„El tőlem, el!” sikoltá a leány magán kívül, mindkét kezével igyekezcván visszataszítani az ifjunak őt átölelni akaró kezeit, „távozzék tőlem, vagy —!”

Egy ablaktábla hangos összetörése szakítá félbe őt, s a mint ijedten oda fordult, látta, hogy mint nyul be a betört ablakon át egy kéz, s mint nyitja meg belülről az ablak egyik szárnyát. A mint az ablak megnyílt, egy ifju ugrott be azon át a szobába.

Gudula ajkairól az elragadtatás kiáltása

lebbent el, hozzá szaladt az ifjuhoz, mindkét kezével átölelé annak nyakát, s egy forró csókot nyomott annak ajkára; de azután, mintha hevességétől maga megijedt volna, elpirulva tántorgott vissza, de Mayer Anselm erősen átölelve tartotta őt karjai között.

„Mit jelentsen ez?” kiáltá az ifju tiszt, közelebb lépve az egymást még mindig átölelve tartó párhoz. „Ki bátorodik ide ily vakmerő módon tolvajképen betolakodni?”

„Valaki, a ki azért jött, hogy Gudulát megszabadítsa,” felelé Mayer Anselm büszkén felemelt fővel. „Valaki, ki Gudulát meg akarja védelmezni attól, ki őt vakmerően rablóként megtámadta, és az ön, Hesseni Vilmos örgróf ur!”

„Szemtelen fattyu!” kiáltá az örgróf, karját felemelve, „meg foglak fenyíteni mint ... De még sem,” szakítá félbe önmagát, „mert még kezem érintése is lovaggá ütés lenne reád nézve, s a zsidó fiú. nemes emberré tenné. Meg foglak büntetni úgy, mint azt megérdemled. Te mint tolvaj lopózkodtál be ide, én bezáratlak, s mint tolvajt foglak elítéltetni!”

„Örgróf ur, ön azt nem fogja tenni!”

kiáltá Gudula, kiszakítva magát Mayer Anselm karjai közül s a herczeg elé lépve, „nem, ön könyörülettel leend, ön —“

„Hallgass el, Gudula, hallgass el!“ szakítá őt félbe Mayer Anselm büszkén. „Ne alázd meg magad annyira, hogy kérj! Mi jogunkban vagyunk, és —“

„Jogotokban?“ kiáltá az örgróf gúnyos hangon. „Hát van-e a zsidónak valami joga? Keresd a jogodat a törvényszék előtt! Merj engem bevádolni, szerencsétlen zsidó, s meglátod, leend-e igazad ellenemben, a hesseni örgróf ellen, ki jövőben hesseni választó fejedelem vagyok! Én téged mint tolvajt a törvény kezébe foglak átszolgáltatni, és istenemre esküszöm, el fogod nyerni vakmerő betörésed büntetését!“

„És én, ha az emberek igazságtalansága engem elítél, el fogom azt szenvedni,“ mondá Mayer Anselm nyugodtan; „de én bevádolom önt isten és lelkiismerete előtt. Én ártatlanságomat az egész világ előtt fogom hirdetni, s önt mint vétkest fogom vádolni!“

„És te mégis el fogsz ítéltetni!“ mondá gúnykaczajjal az örgróf. „De ki is vagy te

tulajdonképen? Miféle jogaid vannak ezen leányra?“

„Ő az én testvérem, drága szeretett testvérem,“ kiáltá Gudula. „Örgróf ur, ön azt mondja, hogy engem szeret. Mutassa meg tehát, hogy igazat beszélt. Legyen ön nagylelkű, bocsásson meg testvéremnek; engedje meg, hogy szabadon, feltartóztatás nélkül távozhassék innen! Engedje meg, hogy vele mehessek, győzze le ön szívét, és én elfelejtek mindent, megbocsátok önnek, s imádkozni fogok istenhez önnek boldogságáért. Hadd legyen a sötét óra oly titok, mely soha ne hágja át ajkamat, oltsa ki ön azt nagylelkűleg; oh mondja, kérem, könyörgök, mondja: „Menj, Gudula, menj, én nem akadályozlak meg téged!“

„Nem, nem!“ kiáltá az örgróf fájdalomteljes hangon, „nem, Gudula, azt nem tehetem, mert én téged szeretlek, én ezt neked most mindjárt be is fogom bizonyítani. Itt, testvéred jelenlétében kinyilatkoztatom, hogy szeretlek, s irántadi szerelmem oly nagy, hogy az daczolni tud az előítéletekkel! Gudula, én a te erényedet, becsületedet tisztelni ohajtom. Ime kezemet ajánlom neked!

Légy keresztényné, és én nőül veszek! Törvényes nőmmé ugyan nem lehetsz, de a mint az fejedelmi véreknél szokás, én bal-kézre megesküszöm veled, s neked rangot, állást, nevet adok, s mindenkit kényszeríteni fogok, hogy téged mint nőmet tiszteljen! Légy keresztényné, Gudula, im itt kezem, felajánlom azt neked!

„Hű maradok atyáim istenéhez!” mondá Gudula ünnepélyes hangon. „Én zsidónő vagyok és az is maradok!”

„Tehát visszautasítod kezemet?” kérdé az örgróf fájdalmas haraggal. „Te tehát a veszedelembe akarod dönteni fivéredét?”

„Én nem vagyok Gudulának fivére,” mondá Mayer Anselm, szilárdul tekintve a herceg lángoló szemeibe.

„Nem vagy fivére? Hát mije vagy akkor?”

„Barátja, jegyese, leendő férje vagyok. Jer, Gudula, tedd kezedet az enyémbé, s mondd meg az örgrófnak, hogy nekem szent jogom van melletted állani, hogy te nőmmé akarsz lenni!”

S Gudula a boldogság idvezítő mosolyával nyújtott az ifjunak kezét, de ajkai egy szót sem szólottak.

„Örgróf ur!” folytatá Mayer Anselm, „most mi másodszor találkozunk. Tizenkét év előtt a zsidóvárosba jött ön, hogy népünknek nyomorát és szerencsétlenségét léha kíváncsiságból megtekintse. Akkor a döllyfős hercegfő a daczos zsidófiuhoz így szólott: „Ha szükségben leendesz, és szerencsétlen vagy, jöjj hozzám Hanauba, s folyamodjál hozzám segélyért, én segíteni foglak! Örgróf ur! én most szükségben és szerencsétlenségben vagyok, mert azt, a mi a világon legkedvesebb előttem, el akarják venni tőlem; kérem önt, örgróf ur, ki hivatva van, hogy majd egy népet kormányozzon, védelmezzen meg ön engem azon ifju ellen, ki a szervenvedély által elvakítva, önmagát és becsületét is meg akarja sérteni. Örgróf ur! ön nem fogja tőlem megvonni segélyét; ön nem fogja megengedni, hogy a szegény zsidótól, kitől az emberek a családi élet boldogságán kívül mindent elvettek, még ez is lelketlenül elraboltassék. Ön fejedelem, ön gazdag, s talán csak nem akarja ön a szegény zsidótól annak egyedüli boldogságát ellopni!”

„Ellopni! Én?” kiáltá az örgróf féktelen haraggal.

„Mindazt, mit valakitől jogtalanul, erőszakosan elvesznek, lopásnak neveztetik,“ mondá Anselm nyugodtan. „Örgróf ur, a tolvajt én tetten kaptam, s elveszem tőle a jogtalanul szerzett kincset. Jer, Gudula, jer, kövess engem, atyád vár reád. Az örgróf különös módon megkínált szerelmével és kezével, s te visszautasítottad azt. Megmondad neki, hogy nem szereted őt, így tehát semmi joga nincs hozzád. Jöjj, távozzunk innen el. Ha a becsületnek, a büszkeségnek, a nemeslelkűségnek egyikikéje van a fejedelmi vérben, akkor nem fog minket a távozásban megakadályozni. Nekem nincs fegyverem, nincs védelmem a büszke férfi ellen, csak igaz jogom, és az ő saját lelkiismerete. Jer, Gudula, jer, térjünk vissza a zsidóvárosba.“

S Gudula kezét erősen a magáéba szorítva, lassu nyugodt léptekkel vezeté az ajtóhoz, annak reteszt félre tolta, s kilépett a szobából.

Az örgróf szeméit lesütve állott ott: a mint Gudula és Anselm a küszöböt átlépték, az ajtóhoz rohant; de hirtelen megállott, kezei görcsösen ragadták meg az ajtófeleket, mintha kényszeríteni akarta volna magát,

hogy tovább ne menjen; egy nehéz sohaj tört magának utat kebléből, s elkezdett sírni keservesen, a harag, a megszegyenülés, a megbántott önszeretet könyeinek zápora eredtek meg szemeiből.

Egymás kezét fogva, szárnyas léptekkel sietett az ifju pár a kerten keresztül. Senki nem látta, senki nem tartóztatta fel őket, csak a nagy tányérú fényes hold tekintett le rájuk s világította meg útjokat és mutatá meg nekik a kis ajtót, melyen át Mayer Anselm a kertbe lépett, s barátságosan követé őket messze, magános útjokon.

Egyikük sem szólott semmit, annyira el voltak fogulva, hogy nem merték a szent hallgatást szavak által megszentelteleníteni. Végre Gudula szólalt meg: „Nagyon aggódott atyám?“

„Igen, Gudula,“ felelé Mayer Anselm. „Atyád nagyon aggódott. De ő kegyes ember és imádkozik.“

„Siessünk,“ mondá Gudula, és gyorsabban haladt előre.

Végre elérték vándorlásuk célját, s beléptek a zsidóváros kapuján. Csak néhány lépés még, és elérték a házat, melynek alsó

ablakaiból még mindig gyertyavilág csilámlott ki az éj sötétébe; azon házat, melyben az öreg Baruch atyus halálos aggodalmak között várt leányára.

Sietve léptek be, a mint a csendes házi-kóhoz elértek. A léptek zajára az örömnök hangos kiáltása hallatszott ki a szobából, az ajtó hirtelen felnyílt, s az atya és gyermeke zokogva borultak egymás karjába.

„Atyám, Baruch!“ mondá Gudula kevés szünet után, Mayer Anselmre mutatva, „ő mentett meg engem a haláltól és a szégyentől. Neki köszönheted, hogy leányod veled ismét egyesülhetett!“

„Imádkozni fogok érte este és reggel,“ kiáltá Baruch, mindkét kezét nyujtva leánya megmentőjének. „Szeretni fogom őt úgy, mintha saját fiam lenne!“

„Engedd meg, hogy fiad legyek, Baruch atyus,“ mondá Mayer Anselm. „Add nekem azon jogot, hogy téged mint atyámat szerethesselek!“

„Hogy érted azt, Mayer Anselm?“ kérdé az öreg Baruch meglepetten.

„Előadom azt neked, Baruch atyus, de különösen neked Gudula. Én nem ne-

vezlek többet Gudula nővéremnek, mint azt még ma este is tevém. E néhány óra bennem mindent átváltoztatott, egy nagy titkot fedett fel bennem, mely keblemben nyugodott gyermekkorom óta, de a melyről soha nem tudtam semmit. A mint neki indultam a sötét éjnek, aggódva, kétségbeesve miattad, Gudula, úgy tetszett nekem, mintha szivemben hirtelen a szentélynek aranykapui nyíltak volna meg, s téged láttalak abban, téged, életemnek angyala; téged, lelkem gyönyörűsége, jövőm egyetlen reménye, s tudatára jutottam annak, a mit egész ekkoráig nem tudtam: hogy téged végtelenül szeretlek, hogy az életnek csak úgy van becse előttem, ha te azt megosztod velem, drága mennysországom, édes szép Gudulám. És most megkérdem Gudula, elfogad-e szerelmemet és kezemet, akarsz-e engem az emberek legboldogabbikává tenni, hogy megajándékozol-e sziveddel és szerelmeddel! Alig tudtam magamat tartóztatni, hogy neked azt még az úton el ne mondjam, hogy mily végtelenül szeretlek, kérni akartalak, hogy légy nőmmé. De hallgattam, mert tudom, hogy egy ártatlan leánynak

csak atyja előtt szabad válaszolni az ilyen beszédre. És azért, Baruch atyus, előbb téged kérdezlek meg, mielőtt Gudula feleletet adna, akarsz-e engem fiadnak fogadni, akard-e nekem adni feleségül leányodat!“

„Örömmel adom neked leányomat nőül, örömmel fogadlak fiannak,“ kiáltá az öreg kividámult arczczal, „neked adom nőül Gudulát, s ehez legforróbb atyai áldásomat. De nem, nem,“ szakítá félbe önmagát, „ez nem lehet, mert te neked nem szabad már sehol mint kérőnek jelentkezned, Mayer Anselm; hát nekem kell téged figyelmeztetnem arra, hogy te a gazdag Ráchel felesége vagy, ki tégedet teljes szívéből szeret, ki téged meg akar ajándékozni szívével, kezeivel és vagyonával. Én figyelmeztetlek arra, hogy szivedet már nem szabad elajándékoznod, mert az már nem tied, hanem Ráchelé, csak alig pár órával előbb kértél tőlem és leányomtól tanácsot, hogy nőül vedd-e a gazdag Ráchelt, ki téged gazdag emberré tesz, s mi mindketten javasoltuk azt neked. Most is csak azt mondom, menj és vedd nőül a gazdag Náthán leányát, s léyehatalmas, gazdag ember!“

„Te azt hiszed, hogy pár órája annak csak, hogy azt mondtad?“ kérdé Mayer Anselm, szeméit merően szegezve Gudulára. „Nem, tudod te azt jól, hogy egy örök-kévalóság mult el azóta, mert azon és a jelen percz között az érzelmek egész világa fekszik, s egész új élet támadt bennem! Oh, én egész akkoráig vakult szemekkel jártam s fülcím siketek voltak. Oh, mily sokat vétkeztem a szerelem és a boldogság ellen, s szívemnek esztelen megátalkodottságában a boldogságot ott kerestem, a hol az soha meg nem található, s a pénz által akartam birni azt, a mit csak a szív adhat meg, az élet boldogságát és örömeit. Gudula, légy nőm, és én leggazdagabb ember leszek a földön, mert birni fogom azt, mit a világ összes kincselével megvásárolni nem lehet: egy szép, erényes, szeretett nőt. Mondd Gudula, hogy szeretsz engem, s akkor milliomos leszek, ha rajtad kívül semmivel sem bírnék is a világon, mert egy szeretett nőnek szíve több mint minden arany és drágaság, s kebleden megpihenni nagyobb boldogságot adand nekem az aknák természet-aranyainál és a tengerek drágagyöngyeinél.“

Gudula nem felelt, hanem elfordult, úgy hogy a két szerelmes nem láthatá egymás arczát, de azt látta mind Baruch atyus, mind Anselm igen jól, hogy egész testében mint remegett, s hallották mint zokogott csendesen.

„Gudula!“ kiáltá a boldog apa, „most megmondom Mayer Anselmnek, hogy miért akartál a Majnába ugrani!“

Hirtelen megfordult, úgy hogy megláthatták lángoló két arczát, melyen a könyek árja pattakkint omlott alá. „Atyám, ha megmondod, kiáltá szenvedélyesen, megyek, és megteszem, a mire esküdtem.“

„Mayer Anselm, öleld magadhoz szorosán őt, hogy el ne szaladhasson,“ mondta az öreg nevetve. „Azt mondtam neki ma este, hogy elárulom azon titkot, melyet szíve fenekén rejteget, s ekkor megesküdött, hogy ha ezt megteszem, ott öli a Majnába magát, a hol az a legmélyebb!“

„S mi volt azon titok?“ kérdé Mayer Anselm a boldogságtól sugárzó tekintettel.

„Hiszen nekem nem szabad szölanom, Mayer Anselm; kérdezd Gudulát magát.“

Mayer Anselm gyöngéden átölelte a

szép leány derekát, s mélyen és esdekelve tekintett annak csillogó szép szemébe. „Gudula!“ mondá esdeklő hangon, „én neked ma este azt mondtam, hogy életemet teendem arra, hogy gazdag emberré legyek. Lásd, Gudula, most egy nagy kincs előtt állok, és [szeretném azt magamnak megszerezni, mert az engem igen gazdag emberré fog tenni. De a ki kincset keres, annak tudni kell a varázsszót, ha azt megtalálni akarja. Én azt hiszem, hogy a te édes titkodban is a varázsszó foglaltatik. Mondd meg tehát, oh mondd kérlek, a mit atyád megmondani nem akar!“

„Szeretlek Anselm, végtelenül szeretlek!“ kiáltá a piruló angyal s két karjával szenvedélyesen ölelte át a kedves ifju nyakát, s arczát annak keblére rejté el.

„Gudula, köszönöm neked!“ mondá Mayer Anselm ujongva, „kincsemet megtaláltam, most gazdag ember vagyok.“

S az öreg Baruch túlboldogan esdett áldást az égtől gyermekei fejére.

A boldogoknak nincs történetük, az évek oly gyorsan mulnak el tőlük, mint

egyetlen egy fényes nap. Mayer Anselm megtalálta kincsét, tisztelte és magasra becsülte azt az egész életén keresztül. Az egyesülés után Gudulát még számos évvel élete szebb és jobb felének nevezte. Megvolt a kedves nőnek része az ő minden gondolatában, minden törekvésében; szívesen nélkülöztek együtt, a midőn még szegények voltak, s egy volt mindkettőjük igyekvésének célja, az: hogy gazdaggá legyenek. Mert tudták azt mindketten, hogy csupán a gazdagság adhat nekik szabadságot, s képesítheti őket, hogy övéikért, a zsidó városbeli szerencsétlenekért, azoknak szenvedéseiben és nyomorában valamit tehessenek.

És ők meggazdagodtak, s a fáradhatatlan igyekezet és törekvés, okos számítás és üzérkedés hosszú évei után Rotschild Mayer Anselm tekintélyes ember lett, még a keresztény bankárok előtt is. Frankfurtban tiszteletteljesen köszöntötték őt a börzén, ha ott fiaival megjelent, kiket még azok kora ifjúságában banküzletének társaivá fogadott. Mindig vigyáztak arra, hogy Rotschild micsoda papirokat vásárolt, mert jól tudták, hogy roszakat soha nem vesz, sem vak-

merő vállalatokba nem fog soha. Tudták jól, hogy lehet őt példányképül venni, mert nemcsak okos üzletember, hanem oly becsületes ember is volt, kinek szavára mint kösziklára lehetett építeni.

Csak maga által, szellemi ereje, okos belátása, s fáradhatatlan munkássága által lett Rotschild Mayer Anselm azzá, a mi lett, gazdag emberré; és épen ennek örvendett leginkább, s büszkén mondotta fiainak, hogy: „Én minden magam által lettem, s nem mások által. A munka volt pártfogóm, a szorgalom barátom, s a takarékoság szerető anyám. Ezek által lettem az, a mi vagyok, gazdag ember, ki senkinek nem köszönök semmit, mint a felettünk lakó nagy Istennek, ki nekem többet adott mint gazdagságot, egy szeretett nőt és 10 kedves egészséges gyermeket. Legyünk tehát továbbra is szorgalmasak, igyekezzünk és munkálkodjunk, s Istennek áldása mindenkor velünk marad.“

Évek, hosszú évek multak el, de ezek azon összeköttetést, a mely a hanai örgróf és Rotschild Mayer Anselm közt fonódott, és pedig oly különös módon fonódott, még

nem oldották fel. Az örgróf rangja szerint megnősült, s atyja halálával ezt a hesseni választó fejedelemségben követvén, székhelyét Kasselbe tette át; azonban a paviloni jelenetről soha nem feledkezett meg, s elmulaszthatlan kötelességének ismerte, hogy elégtételt adjon Mayer Anselmnek azon sértegetésekért és bántalmakért, melyeket az ellen elkövetett, s hogy bebizonyítsa neki, mennyire tiszteli őt és mennyire bizik benne.

Az 1801-ik évben kinevezte tehát Rotschild Mayer Anselmet udvari ügyvivőjének. Mayer Anselm a fejedelem kinevező okiratával nejéhez Gudulához ment, kit a családi szobában gyermekei közepette találta. Átnyújtá neki a papírt, s nevetve kérdezé, hogy haragszik-e még a fejedelemre, s ha nincs-e valami ellenvetése, hogy azon állást elfoglalja.

Gudula futólagos pillantást vetett a papírra, s elmosolyodott. „Már nem haragszom a fejedelemre,“ mondá, „sőt ellenkezőleg, mert hisz ő volt a mi násznagyunk, ő általa lettél te, Anselm, szeretett férjemmé. Csak azt szeretném tudni, hogy mi haszna lehet

a nagy Rotschild Mayer Anselmnek abból, ha őt a kis hesseni fejedelem udvari ügynökévé teszi

„A hesseni választó fejedelem rendkívül gazdag ember,“ felelé férje komolyan, „ő akkor is igen hatalmas és tekintélyes ember lenne, ha fejedelem nem volna, mert igen sok millióval bir.“

„De azt is tudja mindenki, hogy mily módon szerezte azokat,“ mondá Gudula vállát vonogatva. „Eladta szegény alattvalóit pénzért Angolországnak, hogy azok segítsenek a szabadságot és függetlenséget elnyomni Amerikában. Angolországgal minden elesett hesseniért száz ezüst forintot fizettetett, és pedig nem azért, hogy azon pénzt az elesettek hátramaradottjainak adja, hanem a maga zsebébe rakta azt, s egyszer, a midőn egy csatában nagyon kevés hesseni esett el, a választó fejedelem sajátkezüleg irt a parancsnokló tábornoknak Amerikába, hogy nagyon keveseli az elesett hesseniek számát, s kívánta, hogy a hesseni katonák a csatában mindig oda állittassanak, hol legveszedelmesebb.*) No hiszen, szép

*) Történeti tény.

atyja népének az ilyen fejedelem, s valóban aligha megérdemi azon megtiszteltetést, hogy Rotschild az ő udvari ügynöke legyen.“

„Sok igazad van, Gudula,“ mondá Mayer Anselm elgondolkozva, „Vilmos fejedelem csakugyan mostoha atyja az ő népének, mert annak fiait pénzért eladta más fejedelemnek. De ő mégis legalább okot szolgáltatott egy nagy és dicső munka előállítására. Ha a hesseni választó fejedelem nincs, Schiller Fridrik soha nem írta volna meg az „Ármány és Szerelem“ című művét, melyet a minap együtt néztünk meg a színházban, s a mi felett te oly sziverehatólag sirtál.“

„Hát a rossz fejedelem alatt a hesseni választó fejedelmet értette?“ kérdezte Gudula élénkén.

„Igen Gudula, felelé Mayer Anselm mosolyogva, „és csak tőled függött, hogy Schiller Lady Milfort alatt Schnapper Gudulát értse.“

Gudula elpirult, mintha még most is 18 éves leányka lett volna. „Dicsértessék atyáim istene, hogy semmi közösségem nincs a szegény Lady Milforttal, kin minap oly keser-

vesen sirtam. Igen szép darab az, a mit Schiller a hesseni választó fejedelem s az ő rossz magaviseletéről irt, és Schiller kedvéért legyen megbocsátva neki, s ne tartsunk felette tovább ítéletet. Tedd meg neki tehát azon becsületet, fogadd el a címet, mivel megkínált, és talán ha millióit te kezelled, azon átok, mely a pénzen nyugszik, áldássá fog változni.“

Mayer Anselm megtette, a mit Gudula megengedett neki, elfogadta a címet, s a gazdag hesseni választó fejedelem udvari ügynökévé lett. Hűséggel és óvatossággal kezelte a reá bízott milliókat, s bármily bizalmatlan és aggodalmas volt is különben a fősvény választó fejedelem, mégis feltétlenül bizodalma volt Mayer Anselm becsületességéhez és belátásához, mert látta növekedni tőkét az okos, körültekintő bankár kezei közt.

De mig Rotschild Mayer Anselm a frankfurti zsidóvárosban levő kis kedélyes házacsájában a legboldogabb családi életet élte, s a régi birodalmi város börténjén mindig nagyobb és nagyobb tekintélyre tett szert, Frankfurt falain kívül az egész világ

háborgott és forrongott, s egész Európát a csaták zaja és az ágyuk döreje rázkodtatá meg, s Napoleonnak, a marengói, austerlitz, s több más helyeken győzőnek neve mint szélvész viharzott át Európán, s a fejedelmek szívét aggodalommal és félelemmel, a népek szívét pedig undorral és gyűlölettel töltötte el. És végre az ágyuk menydörgő zaja az agg Frankfurt falait is megreszkedteték, s rémülettől elsápadva kiálták az emberek az utcákon: „A francziák jönnek! Mortier alatt nyomulnak előre! Hanaut és Kasselt is megszállva tartják, s magát a választó fejedelmet elkergették. Most Frankfurt ellen jönnek, s véget fognak vetni a régi birodalmi város szabadságának és jogainak!”

Az ijedelem és remegés napjának estéjén, midőn Mayer Anselm irodáját már rég bezárta volt, s haza tért házába, hogy megpihenjen a csendes szobáscskában a nap fáradalmi után, jelentették neki, hogy egy idegen áll künn az ajtó előtt, ki sürgetően akar vele beszélni.

„A nap már leáldozott,” mondá Mayer

Anselm boszusan, „s ma már semmi üzleti dologgal nem foglalkozom.”

„A nap leáldozott, de fel fog az még kelni, legalább azt reménylem,” mondá egy szomorú, komoly hang mögötte, s a mint Mayer Anselm megfordult, a nyitott ajtóban egy köpenybe burkolt férfit látott állani maga előtt.

„Kicsoda ön?” kérdé Mayer Anselm felállva, s a beburkolt alak elé lépett. „Ki ön, és minő joggal lép ide be beléegyzésem nélkül, s hallgatja ki beszédemet, és —”

„Küldje ki szolgáját udvari ügynök ur, beszélnem kell önnel,” mondá az idegen komoly, parancsoló hangon, előbbre lépve a szobában.

Mayer Anselm bizonyosan megismerte e hangot, mert semmi ellenvetést nem tett többet, hanem elbocsátá a szolgát, és bezárta utána az ajtót.

Aztán visszatért az idegenhez, ki mintegy nyögve bocsátkozott le a házi gazda támlás székébe.

„Lehetséges ez, kegyelmes uram, ön az,

s így egyedül?”“ kérde Mayer Anselm fáj-
dalmas csodálkozással.

„Egyedül és gyalog, mint menekülő,”
felelé az idegen, fejét bágyadtan a szék tám-
lánnyára hajtva le. „Éhezem, fáradt vagyok,
mert egész nap gyalogoltam. Adass valamit
ennem, Mayer Anselm.”

Mayer Anselm nem felelt semmit, ha-
nem kirohant a szobából, előhivatta nejét,
aztán valamit sugott fülébe s mindketten
szorgosan kezdtek foglalkozni a konyhában
és pinczében. Mayer Anselm, mintha az
idegen urnak szolgája lett volna, maga
hordta a tányérok, ételeket és palaczkokat
be a belső szobába, megterítette az asztalt,
mialatt az idegen ur csukott szemmel fél-
szenderben ült a sötétes szobában.

„Kegyelmes uram, ha magasságodnak
ugy tetszik, tálalva van,” mondá Mayer An-
selm barátságos mosolylyal, s az asztalt eléje
tolta a vendégnek.

Ez gyorsan felhajtott egy pohár bort
s néhány falatot evett. Mayer Anselm szem-
közt állott vele, s elmélyedve, gondolattelje-
sen tekintett annak halvány arczára. Ekkor

az idegen hirtelen felemelte hozzá tekinte-
tét, s a két férfi szemei találkoztak.

„Mayer Anselm,” mondá a fejedelem,
„én most épen a régelmult időkről gondol-
koztam.”

„Én is, kegyelmes fejedelem,” felelé
Mayer Anselm szeliden.

„Épen arra gondoltam, hogy mint fiuk
miként találkoztunk először. Most ötvenhá-
rom éve annak, és mégis mintha magam
előtt látnálak egész világosan a mint ott ál-
lottál: okos, daczos arczoddal, a mi engem, a
dölyfös herczegfit, rettenetesen boszantott.
Mintha még most is hallanám hangodat, a
mint bucsuzáskor mondád: „Én Rotschild
Mayer Anselm vagyok s édes anyámmal a
zsidóvárosban Frankfurtban székelek. Ha
szüksége lesz rám, jöjjön hozzám!”

„Nemde szemtelen egy ficzkó voltam
akkor?”“ mondá a bankár nevetve.

„Nem te voltál az, azt hiszem inkább
én valék,” felelé a fejedelem. „S talán a
sors épen azért akarta, hogy akkori szavaid
teljesedésbe menjenek. Rotschild Mayer
Anselm, azért jöttem hozzád, mert szüksé-
gem van reád!”

„Tudhatja fenséged, hogy szolgálati buzgalmamra mindenkor számolhat.“

„Tudom, hogy te derék, becsületes ember vagy, és azért bizom is benned. Tekints reám!“ folytatá a fejedelem, köpenyét szétbontva, „én mint paraszt vagyok átöltözve, s csak ezen átöltönynek köszönhetem életemet. A francziák engem elűztek, városaimat elfoglalták, hivatalnokaimat elkergették, s Napoleon, ki ismeri ellene és rablásai ellen való véghetetlen gyűlöletemet, kinyilatkoztatta, hogy örvényes és örökös fejedelmi széket elvesztettem. Családom szerencsésen elmenekült Dániába, de én nem menekülhettem mindjárt velök, mert nekem vagyonom megmenetéséről kellett gondoskodnom, miután országomtól már megfosztottak. A biztos érték-papirokat magammal viszem, de a készpénz — hiszen te jól tudod, hogy tele pénzszerényemnek én is örvendek, — a készpénz nem vihetem magammal. Magam raktam be zsákokba az aranyakat, s azokra alul-felül gabonát hintettem, s a zsákokat magam raktam fel egy paraszt-szekérre, s azt magam ez álöltönyben gyalogolva hajtottam

el. A szekér itt áll az ajtó előtt. Mayer Anselm, akard a pénzemet átvenni és megőrizni!“

„Igen nagy örömmel, kegyelmes uram, felelé a bankár egyszerűen.“

„Ugy hát rakjuk le a zsákokat, s hordjuk ide. Rendeld be embereidet, bizalmas komornyikom künt áll a kapu előtt.“

„De nem lenne-e jobb, ha a zsákokat magam hordanám be?“

„Lehetetlen, mert azok igen nehezek, három millió forintot tartalmaznak louisdorokban és rudakban. Tizenkét zsákba vannak berakva.“

„Három milliót!“ kiáltá Mayer Anselm felsőhajtva. „Az igen nehéz lesz, oly roppant összeget biztosan elrejtteni.“

„Oh, te el fogod azt rejtteni,“ mondá a fejeuelem. „Siess, Rotschild, rakasd le a zsákokat, hogy pénzemet birtokodban tudjam. Aztán nekem is sietnem kell!“

Egy órával később a 12 zsák le volt rakva, s a roppant halmaz aranypénz és rud Mayer Anselm szobájában állott.

A fejedelem búslakodó pillantást vetett

azokra, mint egy szerelmes, ki kedvesétől vesz bucsut.

„Rotschild Mayer Anselm,“ mondá ő, azt bizom reád, a mi a világon legdrágább, legfontosabb, legszükségesebb — pénzemet. Én most egy szegény menekvő ember vagyok. Te meg fogsz engem őrizni attól, hogy koldusbotra jussak. Akarod ezt Anselm? “

Rotschild Mayer Anselm mindkét kezét reá tette a pénzes zsákra, s mintegy átszellemülve mondá: „Esküszöm önnek a szentek szentére, az egy igaz Jehovára, s mindenre a mi szent az égben és a földön, esküszöm önnek, hesseni Vilmos választó fejedelem, hogy pénzét meg fogom őrizni és védelmezni; sőt ha kell, életemet is feláldozom azért. Esküszöm, hogy az egész dolgot az egész világ előtt titokban tartom! “

„Tudom, hogy esküdet megtartod, Mayer Anselm,“ mondá a választó fejedelem komolyan, s kezét nyujtá a bankárnak. „És most, élj boldogul Rotschild, nekem menem kell; imádkozzál értem, hogy szerencsésen megmeneküljek üldözőim elől, s menhelyre találjak, míg a boszu órája ütni fog, azon óra, a melyben Németország né-

pei és fejedelmci elégtételt veendenek a gyalázatért és megaláztatásért, melyben most részesítették. “

A mint a választó fejedelem eltávozott, Mayer Anselm bezárta szobája ajtaját, s ha most Baruch atyus élt volna még, s ott szemben a kis házban lakik, igen csodálkozott volna, hogy vejének szobájában ez éjjel világot lát, s annak árnyéka el-elszaladt a függönyökön, s majd a földszinten, majd az emeleten volt látható, majd a pinczeablakban tűnt az fel, s hogy ez az egész éjen át el-eltűnt és ismétlődött. De Baruch atyus már régen elköltözött atyáihoz, s csupán a bankár szolgálja csodálkozott másnap reggel, a mint urának ruháit földdel és porral bemocskolva találta, s azokon mésznek és kőragasznak nyomait fedezte fel.

Mayer Anselm senkihez nem szólott semmit a menekvő fejedelem látogatása felől, mert megígérte neki, hogy titkát megőrzi, s meg is tartotta ígéretét. De mégis csakhamar hire terjedt annak egész Frankfurtban, mert a szomszédok látták a parasztszekeret megállani Mayer Anselm háza előtt, s megbámulták azt, hogy mily erőfe-

szítéssel czipelték a zsákokat be a házba, s azon emberek, kik a zsákokat behordták, titokteljes arczzal beszéltek el, hogy mily roppant nehezek voltak azok, s hogy azokban bizonyosan nem gabona volt.

És addig pletykáltak és okoskodtak, míg végre az igazságnak meglehetősen nyomára jöttek, s mindenütt elterjedt azon hír, hogy a választó fejedelem szerencsésen elmenekült, s millióit udvari ügynökének Rotschild Mayer Amselmnek adta át megőrzés végett. És ezen hír terjedett szájról szájra, s eljutott a francziákhoz is, kik Hanaun felől nyomultak előre, hogy Frankfurttot meghódítsák, s az ősi birodalmi város egy Napoleon kegyelméből lett nagyhercegi székhelyévé tegyék. És az, ki a nagyhercegi koronát a francia bitorló kezéből kész volt elfogadni, német volt. A császárkoronázásnál már ősidőktől fogva kiáltani szokta a birodalmi hirnök: „Van-e itt valaki a Dalberg családból?” s akkor egy Dalberg előjött, s meghajtotta térdét a német császár előtt, hogy attól lovaggá üttessék, s annak kezébe a megtörhetlen hűség esküjét letegye. De most a francia császár hívatta elő

a Dalberget, s egy Dalberg csakugyan meghajtotta térdét a francia császár előtt, s hűséget esküdött neki, s ki hagyta magát általa frankfurti nagyherceggé nevezni.

De mielőtt az ujdonsült nagyherceg bevonulhatott volna székvárosába, előbb meg kellett rabolni e székvárost ősi szabalmaitól és jogaitól, el kellett attól venni alkotmányát, s meg kellett szünni annak mint német szabad birodalmi városnak. Napoleon mondotta, hogy így kell lenni, s a mit ő mondott, az akkor hatalmas volt, mint az isteni szó, s annak engedelmeskedni kellett.

A francziák Hanauból és Kassalból nagy hadoszlopokban nyomultak előre, s mit tehetett Frankfurt most, mint engedett a túlnyomó hatalomnak, s meghódolt.

Meghódolt, és a francziák lettek a város urai és parancsolói; a jó frankfurti polgárok, kik még reggel úgy keltek fel, mint szabad német férfiak, este a Napoleon kegyelméből lett frankfurti nagyherceg alattvalóivá átváltoztatva látták magukat.

Ugyanezen nap délutánján egy csapat francia katona szaladt be a frankfurti zsidó-

város kapuján. A csapatot vezető tiszt megkérdezte az utcán bámuló gyermekektől, — kik csodálkozva nézték a kapuk előtt, hogy oly előkelő és fényes katonák látogatják meg a piszkos zsidóvárost, — vajjon tudják-e hol lakik Rotschild Mayer Anselm, a hesseni választó fejedelem ügynöke.

Tudták azt mind a bámuló gyermekek, s szolgálatkészen rohantak előre, hogy a francia katonáknak megmutassák az utat Rotschild Mayer Anselm házába.

Mayer Anselm nyugodtan ült dolgozó szobájában, s könyveinek heti zárszámadását készítette el, a mint az ajtó hirtelen feltárult, s azon Gudula halványan és aggodalomteljesen rohant be.

„Mayer Anselm, a francia katonák betörték a házba, az utcát és udvart körülvették, s a tornácban és lépcsőkön állanak! El vagyunk veszve! Bizonyosan megtudták, hogy a választó fejedelem nálad volt, és —“

„Hallgass Gudula,“ szakítá félbe őt férje nyugodtan, „nem látod, hogy nem vagyunk egyedül.“

És valóban már belépett néhány fran-

czia katona a szobába, a nyitott ajtó előtt pedig fegyveres katonák állottak.

Mayer Anselm nyugodtan lépett a tisztek elé, s kérdezte, hogy mit óhajtanak.

„Mi megvagyunk bizva öntől azon milliók kiadatását követelni, melyeket a volt hesseni választó fejedelem önre bizott,“ mondá az első tiszt.

„Én nem kaptam azon milliókat a hesseni választó fejedelemtől;“ felelé a bankár nyugodtan.

A tiszt mosolygott. „Ön vonakodik azon összegeket kiadni? Napoleon császár megparancsolta, hogy azok a frankfurti nagyherczegnek adassanak át. Nekünk szigorú rendeletünk van öntől az összeget átvenni.“

„Én semmit nem tudok azok felől!“ kiáltá Mayer Anselm. „A hesseni választó fejedelem semmit sem bizott őrizetemre.“

„Mi határozottan tudjuk, hogy a hesseni választó fejedelem a milliókat önnek adta át, hiában is tagadja azt. Önnek tulajdonát kimélni fogjuk, semmihez nem nyulunk, a mi az öné; csak azt adja ki, a mi nem tulajdona.“

„Én semmit nem tudok a milliók felől,“
ismétlé Mayer Anselm.

„Intem önt!“ kiáltá a tiszt hevesen.
„Láthatja, hogy háza meg van szállva, fegy-
veres katonák állanak ajtaja előtt. Nekünk
szigoru rendeletünk van, hogy, ha ön jó-
szántából nem enged, a legszigorubb rend-
szabályokhoz nyuljunk. Azt sem titkolhatom
el ön előtt, hogy életét teszi kockára, ha
vonakodása mellett megmarad.“

„Férjem el van veszve, meg fogják öt
ölni!“ suttogá magában Gudula, s önkényte-
lenül térdre ereszkedett, s összekulcsolt ke-
zeit felemelte az égre.

„Önök elvehetik életemet,“ mondá
Mayer Anselm nyugodtan, „de nem kény-
szerithetnek arra, hogy azt, a mit nem tu-
dok, megmondjam.“

A tiszt néhány katonát beintett a szo-
bába. „Foglaljatok el minden ajtót,“ paran-
csolá nekik, „motozzatok meg minden zu-
got, a padlástól kezdve le a pinczéig; senkit
se bocsássatok ki a házból; ha valahol el-
lentállásra találtok, használjátok fegyverei-
teket. Menjetek. A legszigorubb motozást te-
szem kötelességtekké.“

S mintegy ütenyszerűleg hangzottak a
katonák távozó léptei, kik a ház minden ré-
szébe eloszlottak. Mayer Anselm halvány,
elhatározott arczczal állott a szoba közepén,
s figyelmesen hallgatá azon zajt, mit a ka-
tonák a kereséssel és kutatással okoztak.
Gudula még mindig térdepelt és imád-
kozott.

„Uram!“ mondá a tiszt, „ismétlem ön-
nek, hogy parancsunk van a legvégsőbb
eszközökhöz nyulni. Ha ön a kivánt milliókat
ki nem adja, kényszerítve leendek önt, mint
felségsértőt és lázadót főbe lövetni.

Gudula az irtózat kiáltásával ugrott fel,
férjéhez sietett, átölelte azt karjaival, s erő-
sen keblére, szívére szorította.“

„Mayer Anselm,“ mondá, „légy kö-
nyörületes irántam és gyermekeid iránt!
Neked nem szabad meghalnod, neked meg
kell magadat a mi számunkra tartanod.
Engedj az erőszaknak! Ne add oda
életedet a nyomorult aranyért! Oh istenem,
istenem, ők megölik férjemet!“

„Ök megölhetnek engem, de úgy fogok
meghalni, mint becsületes ember,“ mondá
Mayer Anselm szilárd hangon. „Menj leá-

nyaidhoz, Gudula, s küld nekem ide fiaimat.“

„Ide senkinek nem szabad belépni,“ mondá a tiszt. „Minden szoba el van állva katonáimtól, s a ki mely szobában van, abban marad mint fogoly, mindaddig, míg valamással kiszabadítod őket, vagy ha az ítélet rajtad végrehajtatott.“

„Ugy gyermekeim foglyok maradnak,“ mondá Mayer Anselm nyugodtan. „te pedig, Gudulám, nálam maradsz, míg az ítélet végrehajtatik!“

„Imádkozni fogok érted!“ suttogá Gudula, s ismét térdre ereszkedett.

Most minden elcsendesedett a szobában. Az ajtóban a katonák vállra vetett fegyverrel állottak, a tisztek pedig az ablakmélyedésekbe huzódtak vissza.

Kevés idő múlva egy tiszt lépett be a szobába, s jelenté, hogy a ház földszinti és emeleti részei át vannak kutatva, és sehol semmi pénz vagy értékpapírnemű nem találtatott.

„Ön tehát megmarad a tagadásnál?“ kérdé a főiszt a bankárt.

„Megmaradok!“ mondá Mayer Anselm nyugodtan.

„Még akkor is, ha megmondom önnek, hogy kémeink és ügynökeink által teljes bizonyossággal tudjuk, hogy a választó fejedelem önnél volt s kincseit átadta?“

„Még akkor is!“

„Még akkor is, ha megmondom önnek, hogy hallgatása által nem csak önmagát itéli halálra, hanem a városban lakó minden hitsorsosának életét is veszélyezteti? Mert ha ön ki nem adja azon milliókat és meglöve-tik, megengedem katonáimnak, hogy a zsidó-várost kifosztásák!“

„Mayer Anselm, légy irgalommal,“ kiáltá Gudula, „mentsd meg szegény hitsorsosainkat. Vesd alá magadat az erőszaknak!“

„Alávetem magamat, és azért vagyok kész életemet feláldozni.“ mondá Mayer Anselm ünnepélyes hangon.

„Nem csak saját életét áldozza ön fel, hanem számos hitsorsosának életét is, mert azt tudhatja ön, hogy ha egyszer a zsidó házak fosztogatása elkezdődött, akkor a

fosztogatást a vakbuzgóság irtóháboruvá változtatja át s vallási ügyet csinál belőle.“

„Mayer Anselm!“ jajgatott tovább Gudula, „gondolj atyádra és anyádra, kiknek nem leend nyugtok sírúkbán, ha az ő fiuk lesz az, ki a most is rabigában szenvedő népet új szerencsétlenségbe dönti; gondolj azon nyomorra és szükségre, mely most is a mieinkre nehezül, s ne akard a nyomort még nagyobbá tenni. Hárítsd el rólunk a szerencsétlenséget, ha módodban van az; könyörülj a gyengéken és betegeken, mentsd meg népedet!“

És Mayer Anselm mozdulatlanul hallásápadt arczczal állott ott, ajkai egymásra voltak szorítva, s szemei fájdalmas kérdő tekintettel néztek az ég felé.

Most ismét egy szolgálattelvő tiszt lépett be, s jelenté, hogy az épület alsó részei is át lettek kutatva, a nélkül, hogy valamit találtak volna.

„Menjetek le tehát a pinczébe!“ parancsolá a tiszt, „vegyetek ásót és csákányt, kutassátok ki a pinczét szigoruan, s ha ott sem találtok semmit, akkor a kutatás be van fejezve s indulunk a végrehajtásra.“

„Mayer Anselm!“ kiáltá Gudula kétségbeesetten, „mentsd meg gyermekeid atyját, mentsd meg népedet!“

Ekkor a bankár felegyenesedett s fellélegzett; látszott vonásai vonaglásán, hogy az utolsó harczot küzdí önmagával. Az izzadság nagy cseppekben állott halvány homlokán, s a midőn megszólalt, hangja bágyadt és megtört volt.

„Jól van tehát!“ mondá, „én engedek. Isten a tanum, én nem tehetek másképen, engednem kell. Kapitány ur, hívja vissza ön embereit, s ne engedje, hogy házamat egészen szétrombolják. Adjon parancsot, hogy házamat tüstént mind hagyják el, gyermekimet bocsássák szabadon, s kész vagyok a reám bizott pénzt kiadni.“

„Valahára!“ kiáltá a tiszt. „Mondhatom önnek, hogy egyik lábával már a sirban állott, mert nekem a legszigorubb parancsom volt önt agyonlövetni. Neje esdeklése, mely makacsságát leggyőzte, életét mentette meg önnek. — Uraim!“ mondá a tisztnekhez fordulva, „vigyék meg a katonáknak a rendeletet, hogy a kutatás be van végezve, s hagyják el a legénységgel tüstént a házat, s állit-

sák fel őket tovább rendeletig az utcán. Csak az ajtó előtti örök maradjanak itt.“

A tisztek elhagyták a szobát, s a kapitány a bankárhoz fordult. „Most, uram, teljesítse ön kötelességét: adja át a pénzt!“

Mayer Anselm kebeléből egy végső fájdalmas sohaj szállt el, s úgy látszott, mintha lélegzet után kapkodna. „Gudula,“ mondá aztán gyengéd kérő hangon, „most menj ki, nem fognak már téged sem továbbra itt tartóztatni. Menj a családi szobába, fiaidhoz és leányaidhoz, várjatok ott reám. Mihelyt ez ügyet bevégeztem, hozzátok megyek!“

Gudula meglögtá férje feléje nyújtott kezét, áhitattal megcsókolta azt, szemével köszönt neki, aztán hallgatva, alázatosan kiment.

Mayer Anselm várt, míg Gudula után betevődött az ajtó, aztán határozott léptekkel az ajtóval szemközt levő falhoz lépett. Levette arról a képet, mely író-asztala felett állott. Egy kis vasajtó lett ott látható. A bankár mellénye zsebéből egy kis kulcsot vett ki s azzal az ajtócskát megnyitotta. A kőfalban egy üreg lőn látható, mely arany-

nyal telt zsákokat, tekerceket és értékpapírokat foglalt magában.

„Ime, uram!“ mondá Mayer Anselm alig érthető hangon, „itt a pénz, két millió nyolczszázezer forint aranyokban és jó értékpapírookban.“

Két óra mulva Mayer Anselm a családi szobába lépett, melyben nejét, fiait és leányait egybegyűlve találta. Egy főhajtással köszöntötte őket, s vonásaiból a túlvilági béke és a büszke öröm voltak olvashatók. Felemelt fővel, önérzetes magatartással állott meg a szoba közepén, a mint őt fiai csak nagy és elhatározó pillanatokban szokták volt látni.

„Szívemnek és szerelmemnek fiai,“ mondá, „a midőn még társakká vettelek benneteket üzletembe, mi volt azon szó, mit nektek életetek törvényeül tűztem ki? Felelj Anselm, fivéreid nevében. Mi volt azon törvény?“

„Legyetek hivek önmagatokhoz, és azokhoz, kik bennetek biznak,“ mondá az ifju ünnepélyes hangon. „Maradjatok meg szilárdan atyáitok vallásánál, ragaszkodjatok a munkához és a becsületességhez.“

Szent legyen azon szó, melyet egyszer megígértetek, s annyira megtörhetetlen, hogy építeni lehessen arra, mint kösziklára. Ne vessétek meg a legkisebb nyereséget sem, ha becsületes uton juthatok ahhoz, de vessétek meg a legnagyobb nyereséget, ha a becsületesség és hűséggel szemben le kell sütni a miatt szemeiteket. Igy szólottál hozzánk atyám, s remélem elismered, miszerint mi szavaid szerint éltünk és cselekedtünk.

„És én remélem!“ kiáltá az atya lelkesült hangon. „én remélem, hogy ti nekem is azon bizonyítványt adandjátok, hogy a szerint éltem és cselekedtem. Fiaim! Én egy embernek, ki pénzét reám bízta, a legszentebb esküvel megesküdtem, hogy kincsét megőrizem s megvédelmezem, ha kell, életemmel is. Köteles voltam-e szavamát megtartani?“

„Köteles voltál megtartani azt, atyám!“ kiálták a fiúk egy szívvvel és szájjal.

„És ha pénzét megmenthettem azáltal, hogy az enyimet oda adtam, kellett-e ezt cselekednem?“

„Azt kellett cselekedned, atyám!“

„Tehát gyermekeim, én megtettem kö-

telességemet. Beváltottam adott szavamát. A reám bízott pénz meg van mentve. De a mi saját vagyonunk, s minden, mi üzletünkben volt, elveszett. Én és ti, fiaim, ismét szegény emberek vagyunk!“

„Nem,“ kiáltá Gudula, s már öregedő arczán az örökös ifjuság egy sugara villámlott át, „nem, te gazdag vagy, Mayer Anselm, mert te derék ember vagy, s van neked nőd, vannak fiaid és leányaid, kik téged szeretnek. Te becsületes nevet és tiszta öntudatot hagysz hátra gyermekeidnek!“

Mayer Anselm örömkialtásban tört ki, s nejét kebelére vonta. „Gudula!“ kiáltá ő, „azt mondom most neked, a mit akkor mondtam, midőn a szegény Mayer Anselm menyasszonya lettél. Gazdag ember vagyok, mert a te szived oly kincs, mely maradandóbb minden földi javaknál. Fiaim! gazdagságunk elveszett, de örök nem; tehát újból fogjuk dolgainkat megkezdeni! Dolgozni fogunk, s Isten áldását adandja reánk!“

És Istent megadta az áldást! A Rothschild-ház növekedett és gyarapodott, s hitelét egy pillanatra sem veszítette el. Azt

senki nem tudta, hogy Mayer Anselm vagyónát elvesztette, csak annak ment hira, hogy Mayer Anselmet a francziák kényszerítették a bujdosó választó fejedelemnek nála letett pénzét kiadni, és senki nem gyalázta őt e miatt, mert tudták, hogy a legvégsőbb erőszaknak engedett.

És az idők multak egymásután, s a megalázott és porba tiport Németországra nézve felderült a feltámadás és boszú napja. A nép, mely lenyügözött oroszánként oly sokáig hevert porban a mindenható császárnak lábai alatt, a német népszéztúzta lánczait, s felkelt, tudatára ébredve erejének, s kényszeríté fejedelmeit, hogy pártoljanak el a bitorlótól, s a nemzet ügyét tegyék magukévá. A német nép visszavívta magának szabadságát és becsületét, s 1813. okt. 18-án boszút vett, megtorlást gyakorolt, s kiüzte Napoleont és annak menekvő seregét Németországból, s ekkor a nagylelkű oroszán önkéntesen magára szedte ismét lánczait, s rendezkedett uraival, visszahívta elkergetett fejedelmeit, s a szabad német férfiakból ismét 38 német fejedelem német alattvalói lettek.

A lipcsei csata után a hesseni választó fejedelem is visszatért államaiba, s népe, mely minden gonoszságot, mit ellene a választó fejedelem elkövetett, elfelejtett, visszafogadta őt ismét urának.

Midőn a hódolás napja elmult, a választó fejedelem Frankfurtba ment, s legelsőben is a Rotschild házához küldött s kéréte annak főnökét, hogy őt látogassa meg. —

Egy negyedórával később Rotschild Anselm bankárt jelentették a választó fejedelemnek, ki is megparancsolta, hogy tüstént vezetessék az eléje.

De nem Rotschild Mayer Anselm volt, a ki belépett, hanem neki egy ifjabb képmása, egy alig 40 éves férfi.

„Kicsoda ön, uram?” kérde a választó fejedelem élénken. „És udvari ügynököm, Rotschild Mayer Anselm után küldöttem!”

„Ő nem engedelmeskedhetik többé kegyelmes uram parancsának, mert Isten magához hívta őt.”

„Tehát meghalt?”

„Igen, kegyelmes ur, egy évvel ezelőtt halt meg.”

„Derék, becsületes ember volt,” mondá a választó fejedelem felsohajtva. „A legnagyobb bizalommal voltam hozzá, s azt be is bizonyítottam neki. Nem tehetek szemrehányást emlékének a miatt, hogy e bizalmam szerencsétlenül ütött ki. Ügynökeim és meghatalmazottaim által mindent megtudtam, s tudom azt, hogy atyád a leghösiőbb ellentállás után csak kényszerítve adta ki a gyalázatos francia rablóknak pénzedet. Önnek atyja úgy viselte magát, mint egy becsületes hű ember, s ezen bizonyítványt most is, midőn már a sirban van, adhatom neki. A mi pedig azon három milliót illeti, mit neki átadtam, ezt már kihevertem. Nem azért küldtem önökhöz; hála istennek, néhány millióm még megmaradt, s ezeket akartam ön atyjának átadni, hogy biztosan elhelyeze. Sajnálok, hogy meghalt, mert igen becsületes, hű férfi volt, s épen nem oka, hogy három millió forintom elveszett.”

„Fenség!” mondá Rotschild Anselm mosolyogva, „az ön milliói nem vesztek el!”

„Hogy érti azt ön? Tehát nem igaz? Tehát nem rabolták ki önnek atyját?”

„De igen, fenség, kirabolták. De atyám megesküdt fenségednek, hogy a reá bízott pénzt meg fogja őrizni, s megtartotta esküjét. A francziáknak, kik őt halállal fenyegették, saját vagyont adta át, s ez által fenséged három millióját megmentette.”

„Igy tehát millióim nem vesztek el!” kiáltá a fejedelem örömtől sugárzó arczczal.

„Fenséges uram, a Rotschild-ház kétszen áll a három milliót önnek parancsára tüstént kifizetni, a szokásos kamatokkal, a pénz elfogadása napjától számítva.”

A választófejedelem bámulva, megszakadt lélegzettel tekintett a bankár nyugodt, mozdulatlan arczába. „Való ez?” kérdé kesz szünet mulva. „Hiszen ti mindent eltitkolhattatok volna, és ti nekem mindent visszaadtok, a tőkét a kamatokkal együtt?”

„Természetesen, fenség!” felelé a bankár nyugodtan. „Csak egyet kér a Rotschild-ház fenségedtől, és pedig azt, hogy azon kedvezőtlen körülmények tekintetbe vételével, melyek között atyám fenséged pénzt megmentette, ne kívánja ön a mai napig a kamatok kamatait is, hanem számítsa fenséged a kamatok kamatját a három millió

több éven át tett kezeléseért. Mi mindenről számot fogunk adni.“

„De én azt nem fogadhatom el,“ kiáltá a választó fejedelem élénken. „Rotschild Anselm bankár, ön méltó fia atyjának. Én egykor önnek atyja előtt megszegyenülten sütöttem le szemeimet, de fia előtt nem akarom azt tenni. Ne fizessék ki önök a három milliót, hanem maradjon az önök üzletében, kamatokról és százalékokról szó sem lehet, a mennyiben ön engem azokkal a pénzátvétele napjától fogva kínál meg. Csak a jelen perczben adom át önnek a három milliót, csak mától fogva fog ön kamatokat számíthatni nekem, de ez nem lehet magasabb a rendes kamatláb felénél.“

„Fenséges ur, nem tudom, elfogadhatom-e ezen nagylelkűséget!“

„Csendesedjék!“ szakítá őt félbe a választó fejedelem komolyan, „ne beszéljen ön nagylelkűségről, mert önök azok, kik nagylelkűséget gyakorolnak, önök, a bankár a fejedelem iránt. De én a számüzetés hosszú éveit alatt oly sokat megtanultam, és beláttam, hogy a fejedelmi gög megtört, és beláttam, hogy a legitim fejedelmeken kívül

még más fejedelmek is vannak, hogy a pénz ép úgy felemelheti a trónt, mint a születés. Mi tehát most hatalom hatalommal értekezünk, Rotschild Anselm! Én a választó fejedelem vagyok, ön a pénz-fejedelem; s ki tudja, a pénz-fejedelem nem hatalmasabb-e a választó fejedelemtől. A mit én tehetek e tekintetben, hogy hatalmat adjak az ön kezébe, azt megteszem. Lásza meg ön bankár ur, hogy a választó fejedelem nem hálátlan, s hogy senki előtt nem fogja szégyenelni kimondani, mennyivel tartozik önöknek!“

S a választó fejedelem beváltotta a bankárnak tett ígéretét, mert udvari ügynökét kinevezte hesseni pénzügyi tanácsossá, s jobban megtartotta Rotschildnak adott szavát, mint a népének adottat, mert azt az ígért alkotmánytól nem sokára megfosztotta.

S a mint a fejedelmek Bécsben a congressusra összegyűltek, s ott Ligne herczeg szerint „az európai fejedelmek szünidejét töltötték“, a midőn a congressus egyre tánczolt, de nem haladt előre, egy vidám ebéden a hesseni választó fejede-

lem elbeszélte a jelen volt királyoknak és fejedelmeknek a három millió történetét s a Rotschild-ház ritka becsületességét. A fejedelmek bámulva hallgatták a csodálatos regét, s a koronás fők mind önkéntesen késznek nyilatkoztak arra, hogy a ritka becsületességet megjutalmazzák. És ez egyszer a fejedelmek mind megtartották szavukat: Ausztria a Ratschild testvéreket bárói rangra emelte, Poroszország titkos tanácsosokká nevezte ki, s a többi fejedelmek érdemjelekkel díszítették őket fel, s mindannyian, úgy a kisebb mint nagyobb fejedelmek, ha pénzre volt szükségük, csak a Rotschild-házhoz fordultak, a pénzfejedelmekhez, kikről nem sokára el lehet mondani, hogy inkább ők rendelkeztek a béke, vagy a háboru felett, mint a legitim fejedelmek.

Gudula, a Rotschild-ház özanyja, megmaradt hiven a zsidóvárosi kis házacskában, bár fiai a város legszebb utcáin már régen fejedelmi palotákat építtettek, és pedig nemcsak Frankfurban, hanem Bécsben, Párisban, Nápolyban, Londonban is; de dacára elvonultságának, Gudula mégis birt

tudatával fiai hatalmának. A mint 1830-ban egy szomszédnéja sirva ment át hozzá, s panaszkodott, hogy Francia- és Lengyelországban kitört a forradalom, s fiát bizonyosan elviszik katonának, Gudula asszony mosolyogva, de büszke önérzettel mondá: „Ne féljen kedvesem; majd megmondom fiamnak, hogy ne adjon a fejedelmeknek pénzt, s akkor nem fognak tudni hadakozni.“

